

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉS INFORMATIKAI KAR
GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOMFÖLDRAJZ
TANSZÉK

KÖZÖSSÉGI KERTEK HELYI TÁRSADALOMRA GYAKOROLT HATÁSAI A
SZEGEDI MEGÁLLÓ KÖZÖSSÉGI KERT PÉLDÁJÁN

Készítette:

Bende Csaba

Geográfus MSc II. hallgató

Témavezető:

Nagy Gyula

Egyetemi tanársegéd

Szeged

2014

Tartalomjegyzék

Absztrakt	3
1. Bevezetés, problémafelvetés	4
2. Kutatási módszerek	6
3. A közösségi kertek fogalmi keretei	8
4. A kertmozgalmak és a közösségi kertek történelmi háttere	11
4.1. Az amerikai kertmozgalom	11
4.2. Az európai kertmozgalom	14
4.3. A modern közösségi kertek kialakulása	16
4.4. Községi kertek Magyarországon.....	17
5. A közösségi kertek hatásai	20
6. Kutatási eredmények	25
6.1. A vizsgált közösségi kert bemutatása és működése	25
6.2. A közösségi kert kertészeinek általános jellemzői és motivációjuk.....	32
6.3. A termesztett növények	35
6.4. A helyi közösség felülről vezérelt szervezése	36
6.5. A kertészek közössége.....	41
6.6. A kertészkedés hatása a kertészekre.....	44
7. Összegzés	46
Felhasznált irodalom:	48
Melléklet:	51
Interjúrésztlet 1:.....	51
Interjúrésztlet 2:.....	52
Függelék 1.	53
Függelék 2.	54

Absztrakt

A közösségi kerteknek hosszú múltja van. Első megjelenési helyük az Egyesült Államok, ahonnan kiindulva az 1970-es és 80-as években Európában, majd a 2011-ben Magyarországon, Budapesten is megjelentek. A nemzetközi szakirodalom már széles sprektumban elemezte a közösségi kerteket. Többek között a közösségi kertek társadalmi, gazdasági és környezeti hatásait, a lakosság élelmezésében betöltött szerepét, valamint a városfejlesztési politika egyik lehetséges eszközeként is vizsgálja. Bár a témában egyre több publikáció jelenik meg - főként internetes médiumokban - hazánkban kevés kutató fordított figyelmet a közösségi kertekre annak ellenére, hogy közösségépítő és város rehabilitációs céllal egyre több kert nyílt az országban.

Kutatásommal egyrészt a hazai közösségi kertek működési modelljét, közvetlen társadalmi hatásait szeretném feltárni a 2014-ben megnyílt szeged-tarjáni *Megálló közösségi kert* példáján keresztül. Másrészt pedig dolgozatomban a hazai közösségi kerteket, kiemelt figyelemet szentelve a szegedi közösségi kertet elhelyezem a világ közösségi kertjeinek rendszerében, valamint feltárom azok hasonlóságait és különbségeiket.

Dolgozatomban először a nemzetközi szakirodalom áttekintését végeztem el, kezdve a közösségi kertek történelmi sajátosságaival, majd azok hatásainak részletes bemutatásával. Ezt követően a szegedi közösségi kertben elvégzett interjúk kutatásom eredményeit ismertetem, melyet a közösségi kert koordinátorával és kertészeivel készítettem 2014 októberében.

Az interjúk felmérés során arra az eredményre jutottam, hogy a szegedi közösségi kert eltér az átlagos amerikai közösségi kertektől, azonban számos hasonlóságot fedezünk fel más európai - például berlini - közösségi kertekkel. A kert nem egy helyi közösség összefogása révén jött létre, hanem egy civil szervezet indította el, azzal a céllal, hogy egy működő közösséget teremtsen. A szervezet ezt elsődlegesen egy közösségi ház üzemeltetésével próbálta elérni, míg a közösségi kert csupán másodlagos szerepet töltött be, később azonban felismerték a kert szerepét a közösségépítésében és fenntartásában. A kertet művelő kertészek motivációja egyrészt korábbi kertészeti tapasztalatainak felelevenítése volt, másrészt a fiatal családok gyermeküket szerették volna megismertetni a kerti növényekkel. Mások a kert általi közösséghez tartozást fontosságát emelték ki. Összességében a kertek pozitív hatást gyakorolnak a kertészekre, mely közösségi településfejlesztés egyik alapját adhatja.

Kulcsszavak: fenntartható fejlődés, városi mezőgazdaság, városi kertészet, városi közösségek, zöld felületek

1. Bevezetés, problémafelvetés

Jane Jacobs *Az amerikai városok élete és halála* című munkájában írta, hogy az emberek azok, akik alakítják és hozzák létre a városokat és azok tereit. Jacobs több kortárs és későbbi szerzővel egyetemben (LEFEBVRE 1991, HARVEY 2009, 2012) hangsúlyozta az utcák, közterek és parkok fontosságát, melyek lehetőséget biztosítottak az emberi kapcsolatok létrehozására (J. JACOBS 1961). Harca e közösségi terekért a társadalomtudományokban bekövetkező humanisztikus fordulat egyik világos, nagy visszhangot keltő és számos kritikát kapó eleme volt. A lezajlott humanisztikus fordulat következtében a társadalomtudományok ismét az egyén felé fordultak és az ember vált kutatásaik központi témájává. E fordulat a földrajztudományra is nagy hatást gyakorolt, a társadalomföldrajz el kezdett közelíteni a társadalomtudományok felé és egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a szubjektív tartalmakra is (BOROS L. 2010).

A tudományokban végbement fordulat viszont nem csak a kutatókra gyakorolt hatást, idővel a hétköznapi emberekben is megjelent egy tudatos igény a közösségek építésére, vagy éppen azok újjáélesztésére. Az 1970-es években a világgazdaságot sújtó válság, majd a neoliberális gazdaságpolitika térnyerése következtében a középosztály egy része elszegényedett, a társadalom polarizálódott és sokak megélhetése megnehezedett. Az elszegényedett lakosság egy olyan helyzetbe került, amelyből kiutat csak az együttes, közösségi cselekvés jelenthetett. A társadalmi egyenlőségért vívott harcok, polgárjogi mozgalmak, a társadalmi cselekvés és közösségalapú települési fejlesztések egyik elemévé vált a közösségi kertek művelésének felelevenítése volt. Mint BASSETT (1979) megállapította az amerikai társadalom gazdasági és társadalmi válságokra a városi mezőgazdaság és közösségi kertészet újjáélesztésével reagál. A közösségi kertek mozgalma egy újabb felívelő szakasza indult meg az 1970-es évek recessziója következtében. Az átalakuló gazdasági struktúra következtében felhagyott ipari létesítmények helyén, az elhagyatottan és üresen álló telkeken, néha az összenyitott hátsókertekben, templomok mellett, elvétve még börtönudvarokon is, de gyakrabban iskolaudvarokon vagy az üres zöld területeken megjelentek a mai értelemben vett közösségi kertek (LAWSON 2005).

Az elmúlt években, évtizedben a szakmai érdeklődés megújult a városi mezőgazdaság, és ezen belül a közösségi kertek iránt is. A megnövekedett érdeklődés számos okban gyökerezik. Egyrészt a folyamatos urbanizáció és a globalizáció révén olyan természeti és környezeti problémák alakultak ki, mint például a városi zöldfelületek csökkenése, a

légszennyezés növekedése és az élelmiszer mérföld megnövekedése. E problémákra valahogyan megoldást kell találni. A Brundtland-jelentésben e helyzetre reagálva megfogalmazták a fenntartható fejlődés fogalmát (WCED 1987), s mindez számos kutatót inspirált arra, hogy a városok fenntarthatóságának kérdéseit vizsgálja. A fenntarthatóság témakörén belül a túlszűfolt városok is a középpontba kerültek. Ma a városok a Föld népességének több mint felét tömörítik (UNEPFA 2007, DWUA 2014, KOVÁCS 2013), és biztosítanak otthont és lakóhelyet számukra. A túlszűfoltok oka a természetes szaporodás mellett a vidékről városokba áramló népesség, a főként a harmadik világot érintő hiperurbanizáció (KOVÁCS 2013). E népesség korábban vidéken mezőgazdasági foglalkoztatott volt, de a városba költözésük után szakmájukkal felhagytak. Több szerző arra is felhívta a figyelmet, hogy minimális arra az esély, hogy a falusiak a városba költözve tovább folytassák mezőgazdasági tevékenységüket, egyrészt mert nincs hol, másrészt pedig az életstílusuk is megváltozik (CAMPBELL 2004, CLEMENT 2010), mely részben a beköltöző rétegek kultúrájának, hagyományainak elvesztését, elgyökértelenedéséhez is vezethet. A városi terek többek között a városba áramlás miatti folyamatosan kiterjedése (KOVÁCS 2009) mellett a folyamatosan növekvő városi felvevő piacot ezért már csak egyre távolabbi vidékekről érkező mezőgazdasági termékekkel lehet kielégíteni. Ennek következtében egyrészt az „élelmiszer mérföld”, vagyis az élelmiszerek szállításának kilométerben kifejezett hossza növekszik, másrészt drágul a termékek ára. Valamint nem csak a beköltöző lakosság körében, de a hagyományosan városi lakosság körében is megfigyelhető egyfajta elidegenedés, hiszen a városlakó az élelmiszermérföld növekedésével elidegenedik az általa elfogyasztott termékektől, mely további problémákat szül (MORRIS ET AL 2003). A termékek iránti folyamatosan növekvő igény miatt egyre nagyobbá válik az igény a városi mezőgazdaságra és a közösségi kertekre. Egy amerikai kutatópáros szerint városi mezőgazdaság révén a legtöbb egyesült államokbeli város önellátóvá is válhatna (GREWAL ÉS GREWAL 2012). Ugyan fontossá vált a városi mezőgazdasági termelés, mégis megoldatlan problémát jelent az, hogy az urban sprawl jelensége ellen a beépíthető területek számát korlátozza a várospolitikai, és ez a városok beépítettségét folyamatosan növeli, ezáltal kevesebb teret hagyva mind a városi zöld területek, mind a városi mezőgazdaság számára.

Tekintettel arra, hogy kevés hazai kutatási eredmény született még a városi mezőgazdaságba tartozó közösségi kertekkel kapcsolatban, például FAUREST (2007) és KOVÁCS (2013) fontosnak tartom a Magyarországon újonnan megjelenő közösségi kertek vizsgálatát. Dolgozatomban először egy bővebb elméleti áttekintést adok a közösségi kertek létrejöttének okairól és hatásairól. Ezt követően a 2014-ben indult szegedi Megálló közösségi

kertben elvégzett interjúk kutatás eredményeit mutatom be, amellyel választ próbálok adni fő kutatási kérdéseimre. Elsősorban arra, hogy a magyarországi közösségi kertek, ezeken belül a Megálló közösségi kert miben hasonlítanak, és miben különböznek a nyugaton jelenlévő közösségi kertektől. Esetleg rendelkeznek a hazai közösségi kertek olyan sajátosságokkal, amelyekkel a nyugatiak nem? Mindemellett az esettanulmány segítségével kívánom feltárni azt, hogy a közösségi kertet milyen hatást gyakorolnak a helyi társadalomra.

2. Kutatási módszerek

A több tucatnyi magyarországi közösségi kert mindegyike érdekes kutatási terepet nyújthat. Hiszen az országban megtalálható létesítmények sokszínűek, vannak a helyi lakosság kezdeményezése révén létrejött, egy civil szervezet által koordinált, önkormányzati támogatással létrejött közösségi kertek is. Tehát bottom up és top down szerveződésű közösségi kertek egyaránt léteznek Magyarországon, melyek más- és más tanulsággal szolgálhatnak a téma kutatói számára.

Kutatási mintaterületemnek a szegedi Megálló közösségi kertet választottam. A választásomat az indokolta, hogy a kert egyike az első vidéki közösségi kerteknek, ezáltal a Budapesten már tapasztalható folyamat egy adaptációját tárhatom fel/vizsgálhatom meg. A szegedi, a vidéki közösségi kertekkel egyetemben azért különleges, mert a vidéki városokban, így Szegeden is igen népszerűek és elterjedtek a városi hobbikertek vagy zártkertek, amelyek kertészeti művelésre alkalmasak, és a szocializmus idején kiterjedt zárkertes övezeteket alakítottak ki a háztáji gazdálkodás elősegítésére. Továbbá, főként az alföldi városok, nagy területük révén közigazgatási határaikon belül is nagy kiterjedésű külterületekkel rendelkeznek melyek szintén alkalmasak mezőgazdasági művelésre (MENDÖL 1963). Mindezek mellett számos családi házas városrész is van, ahol a kertekben lehetőség lenne a kertészkedésre. Ezek a tulajdonságok Budapest esetében kevésbé jellemzők, így a vidéki közösségi kertek már csak a felsorolt (főként településmorfológiai) adottságokat figyelembe véve is különbözhetnek a fővárosiaktól. Így indokolt a vidéki és fővárosi közösségi kertet külön kategóriaként kezelni.

A közösségi kert elhelyezkedése mellett annak szervezeti és üzemeltetési háttere is egyeduravé teszi a kiválasztott kertet. A szegedi közösségi kert jelenlegi üzemeltetője a MASZK közhasznú, non-profit egyesület. Az 1991-ben megalapított szervezet határozott célja a kísérletező, innovatív alkotóközösségek bemutatása és segítése Szeged városában. Ennek ismeretében nem meglepő, hogy éppen e szegedi egyesület tagjai között talált termékeny

talajra a közösségi kert gondolata, amely eredményeként végül megszületett a közösségi kert is. A MASZK egyesület a közösségépítésre nagy hangsúlyt fektet. A szegedi Tarján lakótelepi városrészben a lakosok közötti bizalmat, összetartást szerették volna kiépíteni, hogy egy jól működő helyi közösség jöhessen létre. A szervezet elsődlegesen egy közösségi ház megnyitásával akarta célját elérni, de egy nyertes pályázati lehetőségnek köszönhetően egy közösségi kert kialakítására is sor került a közösségi ház udvarában. Egy TÁMOP pályázat egy egész éven át biztosítja a közösségi kert fenntartásához szükséges forrásokat, így a kert 2014-ben, vagyis alapítási évében minimális önerő mellett üzemelt. Ez a tény rögtön kérdéssé teszi a kert jövőjét, hisz a források az évvégével megszűnnek, de akár a lassan létrejött helyi közösség végét is jelentheti. Összességében tehát a szegedi közösségi kert melletti döntésemet számos körülmény indokolta.

A Megálló közösségi kert helyi társadalomra gyakorolt hatásainak vizsgálatát interjúkutatással mértem fel. Az interjúk elkészítésére 2014 októberében került sor, amely keretein belül a közösségi kert kertészeivel és a kert koordinátorával is beszéltem. A közösségi kertben összesen 11 kertész műveli parcelláját. Közülük négyen nem kívántak részt venni a kutatásban, így összesen 7 interjú felvételére volt lehetőségem a kertészek között. Emellett egy interjút készítettem a közösségi kert koordinátorával is. Az interjúk elkészítésének helye a Megálló közösségi ház illetve a közösségi kert volt.

Interjú témakörei	
Koordinátor	Kertészek
kert megszervezésének története és működése	Bevezető kérdések és motiváció
A kert közösség	A kert közösség
A kert külső kapcsolatrendszere	Tapasztalt hatások
A kert jövője	Életrajzi kérdések
Életrajzi kérdések	

1. táblázat Az interjúkutatás témakörei

(Szerk.: Bende Csaba)

Az interjúkérdéseket csoportosítottam, amelyek néhány specifikusabb témakörre szűkítették le a kutatásomat (1. táblázat). A közösségi kert koordinátorával elvégzett interjú a közösségi kert megszervezését és annak működési rendszerét, a közösségi kert és a helyi közösség kapcsolatát, a kert külső kapcsolatrendszerét, és a közösségi kert jövőjét illető kérdéseket tartalmazott.

A kertészekkel elvégzett interjúban egyrészt a kertészek közösségi kerthez csatlakozásának motivációját vizsgáltam. Másrészt a kertészek által tapasztalt pozitív hatásokat is feltártam, és vizsgáltam a helyi közösség a belső viszonyait és kapcsolatrendszerét. A kutatásom elsősorban tehát a közösségi kert a kertészekre gyakorolt hatásaira és a közösségi életre és annak alakulására összpontosított. A dolgozat 6. fejezetben mutatom be az interjúk kutatás eredményeit. Az eredményeket a megkérdezettek álnevének monogramjával tüntetem fel a személyiségi jogok védelme érdekében.

3. A közösségi kertek fogalmi keretei

A közösségi kertek fogalmi rendszerével kapcsolatban a szakirodalom sem képvisel egységes álláspontot. Mindazonáltal a dolgozat elkészítéséhez szükséges és fontos a fogalom definiálásával foglalkozni. A közösségi kertek fogalma az amerikai köztudatban egy általános formában jelen van, ezért számos kutató el is tekint a fogalom pontos meghatározásától. Mások csak tág keretek között meghatározott fogalmat használnak munkájuk során. A következőkben a városi mezőgazdaság és városi kertészet, valamint a közösségi kertek definiálásának problematikáját fogom felvázolni. Nem célom a fogalmi rendszerek harmonizálása, sem a problémák feloldása, de kritikát fogalmazok meg a definíciókkal kapcsolatban, melyek a hazai alkalmazhatóságát, adaptálását teszik lehetővé.

Elsőként a városi mezőgazdaság fogalmi rendszerét tekintsük át, lévén a közösségi kertek alapvetően a városi terek mezőgazdaságához köthetők, habár léteznek olyan közösségi művelésű kertek, amelyek falvakban vagy vidéki terekben működnek. Ezek véleményem szerint különböznek a városi közösségi kertektől, amelyek alapvetően mind kialakulási helyüket, mind a kialakulásának okait tekintve a városhoz kötődnek.

A városi mezőgazdaság fogalma nem egységes. A francia SALAMON-CAVIN (2002) arra hívja fel a figyelmet, hogy a francia szakirodalomban és a hétköznapi szóhasználatban a városi mezőgazdaság (*agriculture urbaine*) és a városi kertészkedés (*jardinage urbain*) alapvetően megegyeznek. Ennek háttérében az áll, hogy a franciák nem a művelés módja, hanem a művelés helye alapján definiálják a városi mezőgazdaságot. Továbbá a műveléshez társított képzet és gyakran a törvényi szabályozás is hasonló vagy megegyezik a két esetben (SALAMON-CAVIN 2002). A probléma feloldását NIWA (2009) definíciója segítheti. Megfogalmazása szerint a városi mezőgazdaság egy „professzionális tevékenység, amit a városban végeznek, eredménye pedig a mezőgazdasági termék és a városi zöldfelület” (NIWA

2009 p. 105). Tehát a városi mezőgazdaságot alapvetően annak professzionális jellege határozza meg, vagyis a városi kertészetet inkább egyfajta hobbiként értelmezi. Tovább bonyolítja a fogalmi kereteket, hogy a legtöbb angol szakirodalom a városi mezőgazdaságot a fejlődő országokban, vagyis a globális Délen megjelenő városi mezőgazdasági kezdeményezésekre értik (lásd például BRYLD 2003, DEMURO 2012, HAMPWAYE ET AL. 2007, SALAZAR 2012). Tehát az angol fogalom a fejlettség alapján differenciálja a városi mezőgazdaságot. Abban a néhány esetben, amikor városi mezőgazdaságot a globális Észak kontextusában értelmezik, leginkább annak metropolitán, tehát városi terekhez kötődő és piacorientált jellegére fókuszálnak (STOTTLEMEYER 2012). A városi mezőgazdaság meghatározása bonyolult, és e bizonytalan fogalmi kerteken belül kell értelmeznünk a közösségi kerteket (ERNWIN 2014).

A dolgozatomban alkalmazott közösségi kert fogalomnak pontos meghatározása során alapvetően a közösségi kertek első megjelenésének helyét vettem figyelembe. Lévén a modern közösségi kertek az Amerikai Egyesült Államokban jelentek meg az 1970-es években véleményem szerint érdemes az angol nyelvű, de amerikai szakirodalomból kiindulni. Mintahogyan BASSETT 1979-es mester szakdolgozatában kifejtette a közösségi kertészet gyökerei egészen az 1894-ben elindult burgonyakertészkedésig vezethető vissza. Később LAWSON (2005) BASSETT nyomán szintén feldolgozta a közösségi kertek történelmi hátterét. Véleményem szerint az észak-amerikai szakirodalom szinte minden városi, kertészeti tevékenységet a közösségi kertek csoportjába sorol, vagyis azt nem választja el élesen az általános városi kertészeti mozgalmaktól. Ugyan már az első kertészetek között is sok közösségi alapon működő kertet találhatunk, kezdve a különböző egyletek és iskolák által üzemeltetett kertektől egészen az államtól bérelt telkeken önellátásra termelő kertekig, de nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezek nem a mai értelemben vett közösségi kertek voltak. Ezek esetében a művelés milyensége, és nem a kezdeményezés jellege alapján nevezeték a kerteket „közösséginek”.

Véleményem szerint a mai értelemben vett közösségi kertek megjelenésére az 1970-es években került sor, az első városi mozgalmak kibontakozása következtében. A korábbi közösségi kerteknél az állam támogatása hozta létre a kerteket, amik gyakran szövetkezeti vagy tisztán állami tulajdonban voltak, ezzel szemben a mai közösségi kertek esetében az alulról szerveződésen és az egyén tenni akarásán van a hangsúly. Ahogy FAUERST (2007) írja, a közösségi kertek gyakran „a kormányzati hanyagság és közöny eredményeként jöttek létre” (FAUREST 2007). Számos esetben pedig épp a politika vagy a városvezetés volt az, amik gátat szabtak volna a közösségi kertek terjedésének (STAEHELI 2002). Tehát a közösségi kertek

esetében az egyik fontos kritérium az alulról szerveződés. Ez az ami megkülönbözteti a modern közösségi kerteket a korábbiaktól. Az alulról szerveződés fontosságára hívta fel a figyelmet LINN (2007) is, aki a fogalmat a közösségi tulajdon fontossága mellett kiegészíti az egyéni cselekvés szerepével is. Vagyis ha egy kert közösségi tulajdonban van, az még nem teszi automatikusan közösségi kertté.

Általánosan elfogadott az, hogy a közösségi kertek olyan szervezett kezdeményezések, amelyek a városi közegben, egy adott felparcellázott telken alakulnak ki. A kertet egy közösség tagjai közösen művelik, és általában élelmiszertermelésre vagy virágültetésre használják. A kertészet tagjai közös célokat fogalmazznak meg, megosztják egymás közt az kertieszközöket, s mindenki hozzájárul a kert működéséhez valamilyen nagyságú saját forrással, és a kert eredményeiből mindenki részesül (GLOVER 2003A p. 264). Ebben a meghatározásban már az is megjelenik, hogy a közösségi kertészet nem csupán élelmiszertermelésre korlátozódik, hanem virágültetésre is, tehát egyfajta félig zárt, félig nyitott parkként is üzemel. Továbbá a kezdeményezésnek előre meghatározott céljai vannak, amelyekért a kertészek dolgoznak. Számos kutató megemlíti, hogy a célok harmonizálása a kertészek és a kertészetet koordinálók között nem mindig zökkenőmentes (GHOSE 2014).

Mindezek alapján a közösségi kertészet egyik idealizált definíciója lehetne a következő: olyan városi kert, ahol az élelmiszertermelést egy közösség végzi, céljuk egy közösség létrehozása, és e közösség számára közösen megfogalmazott célok elérése. Sokan a közösségi kertészetet valami hasonló képzzel társítják. De maga a „közösség” szó a közösségi kertészetben félrevezető lehet, amelyre PUDUP (2008) és KURTZ (2001) hívta fel a figyelmet. Szerintük nem minden esetben egyértelmű, hogy a közösségi kerteket valóban egy adott közösségért és a közösség miatt jöttek létre, vagy csak spontán módon szerveződtek egy adott közösségben (PUDUP 2008). Továbbá Kurtz azt is hozzá teszi, hogy a közösségi kerteket a legtöbb esetben nem is lakónegyed közössége tartja fenn (KURTZ 2001).

Összegezve a közösségi kertek fogalmának számos alapvető összetevője van. Egyrésztől városi terekben alulról jövő kezdeményezés révén szerveződnek meg, egy bizonyos közösség által, és alapvetően a mezőgazdasági művelésen van a hangsúly. A kertészetnek előre meghatározott célrendszere van, ezek között nagy szerepet játszanak a közösség építő célok. A kertészek megosztják egymás között a költségeket és az eszközöket, mindenki saját maga műveli a parcelláját, és a kertészet eredményeiből és azok jótékony hatásaiból mindegyikük részesül.

4. A kertmozgalmak és a közösségi kertek történelmi háttére

4.1. Az amerikai kertmozgalom

Az európai kertmozgalom után, kissé megkésve jelent meg az amerikai kertmozgalom, amely már szintén több mint 100 éves múltra tekint. Az amerikai kertmozgalom sajátossága, hogy a kertek a legtöbb esetben nem magánkézben voltak, hanem egy adott közösség irányította. Ezek a közösségek lehetnek a helyi önkormányzat, az állam, de civil és non-profit szervezetek is.

Ahogy a szakirodalomban gyakran idézett Thomas BASSETT 1979-ben megállapította kiadatlan geográfia szakdolgozatában, a közösségi kert mozgalmak ciklikus megjelenése mindig valamilyen társadalmi-gazdasági átrendeződéshez, vagy krízishez köthetők. Erre hívta fel a figyelmet ROSTA (2009, 2013) is. BASSETT 7 fő érárt különített el a közösségi kertek történelmében (2. táblázat), időrendi sorrendben, amelyek élesen elkülönülnek, mind jellegüket, mind céljukat tekintve a korábbiaktól. (BASSETT 1979).

Megjelenési forma	Periódus	Megjelenés oka
Burgonya ültetvények	1894 - 1917	1893-as gazdasági pánik
Iskola kertek	1900 - 1920	Migráns szülők diákjainak integrálása
Kertvárosi kertek	1905 - 1920	Városok szépítése
Háborús kertek	1917 - 1920	Első világháború
„Remény” kertek	1930 - 1939	Nagy gazdasági világválság
Győzelem kertek	1941 - 1945	Második világháború
Közösségi kertek	1970 - napjainkig	Városi társadalmi mozgalmak

2. táblázat A közösségi kertek korszakai

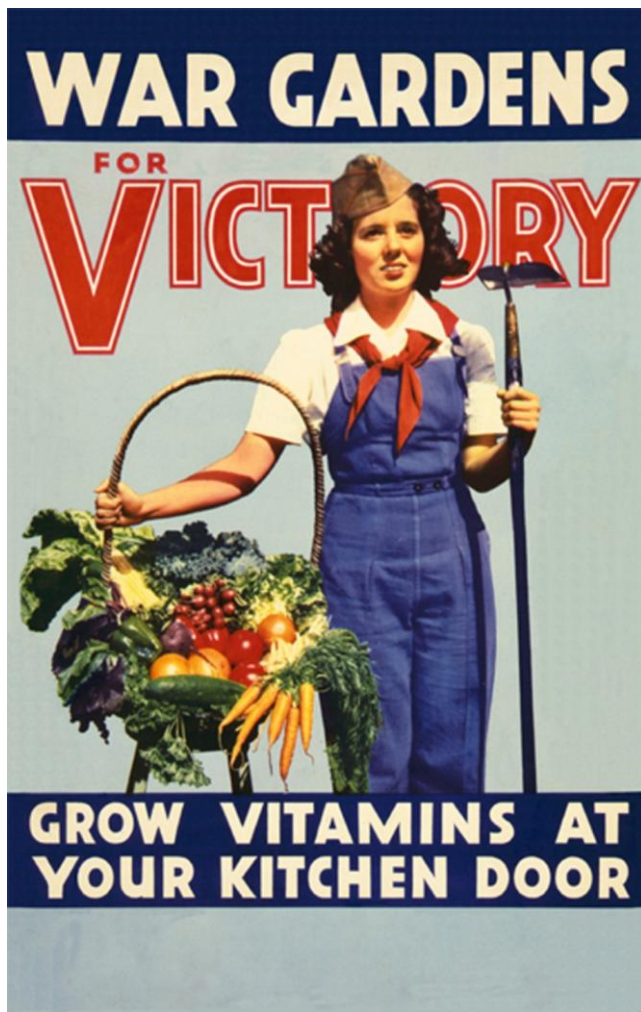
(Szerk.: Bende Csaba Bassett 1979 nyomán)

A burgonya kertek korszaka, vagyis az első amerikai kertek megjelenése az 1893-as pánikhoz köthető. A válság következtében az amerikai ipari termékek ára nagyot zuhant, sokakat elbocsátottak és általános gazdasági recesszió vette kezdetét. Detroit polgármestere 1894-ben a nyugat-európai kertmozgalmakra alapozva elrendelte városi kertek nyitását. A kertek kialakítására az üresen álló telkeken került sor, amelyeket a spekulánsok nem építettek be, várva a kedvezőbb gazdasági helyzetre. Az előző századforduló Detroitjában közel 40 ezer lengyel bevándorló, főleg ipari foglalkoztatott lakott a városban, akik nagy

burgonyatermesztő hagyománnyal rendelkeztek, ezért a kertekben alapvetően burgonyát termesztettek. A „detroiti kísérlet”, vagy „burgonya ültetvények” néven elhíresült kezdeményezés a pozitív eredmények miatt hamar elterjedt a keleti part nagyvárosaiban. New Yorkban 1895-ben, míg Philadelphiában 1897-ben alapították meg a helyi *Vacant Lots Cultivation Association*-t (Üres Telkek Művelésének Szervezete). A kertek nem csak a munkanélküli lakosság foglalkoztatását növelte és látta el őket élelemmel, hanem átmeneti bevételi forrásra is szert tettek. Habár problémaként merült fel a kertészek képzetlensége, a telektulajdonosokkal való konfliktusok a művelésbe vonás időtartamáról (LAWSON 2005).

Az iskolai kertészetek megjelenése az 1900-as évek elejéhez köthető. A már az első kertészeti tapasztalatokon túl lévő városi döntéshozók, iskolai tanítók és egyházak felismerték a kertészkedés pozitív hatását a gyerekek személyes fejlődésére. A kertészkedés révén nem csak a munkaszeretetét és fontosságát, de a természet tiszteletét is megtanulták a gyerekek. Ezen túlmenően a bevándorlók gyerekeit megismertették új otthonuk munkakultúrájával is, így a kertek révén már gyermekkorban megkezdődött a bevándorlók integrálása (LAWSON 2005).

A háborús kertek kialakulása összefügg az első világháború idején Európát sújtó élelmiszerhiánnyal. A háború következtében az európai parasztok földeiket hátrahagyták, és kénytelenek voltak bevonulni a hadseregbe. A földek megműveletlenül maradtak, és csökkent élelmiszer mennyisége. Amikor az Amerikai Egyesült Államok belépett az első világháborúba 1917-ben, az európai államok nagy része már jelentős élelmiszerhiánnyal küzdött. Az európai szövetségesek úgy tekintettek az USA-ra, mint a hazai szükségletüket pótló szövetségesre. Ezért az Egyesült Államoknak nem csak a saját szükségleteit, de a szövetségesinek élelmiszer ellátását is biztosítani kellett. Először az USA vezetése a hazai termékek exportálásával és a Dél-Amerikai import növelésével válaszolt a helyzetre. Sokan kritizálták a kormány lépését, ezért az elindította a Nemzeti Háborús Kertek Mozgalmát (*National War Gardens Movement*) (1. ábra). A mozgalom megpróbálta meggyőzni a női lakosságot a kertek és kertészkedés fontosságáról, eszközöket és tudást biztosított számukra.

1. ábra „Áss a győzelemért!” – Háborús kertek propagandaplakátja az Egyesült Államokból

(Forrás: ultraswank.net)

A háború befejeztével kérdésessé vált a létrehozott kertek szükségessége. Mivel a harcok sok emberéletet követeltek és alapvető gazdasági infrastruktúrákat is tönkre tettek, Európa mezőgazdasági termelése lassan állt helyre, és továbbra is élelmiszer importra szorult. A háborús kertek tehát fennmaradtak, ugyan nevüket győzelem kertekre változtatták (LAWSON 2005).

A világgazdaságot sújtó 1929-ban kitört válság egy újabb fejezetet nyitott a közösségi kertek történelmében. A válság az Egyesült Államokban eddig még nem látott munkanélküliséget eredményezett. Az új gazdaságpolitika bevezetését követően a lakosság foglalkoztatása vált az elsődleges szemponttá. A közösségi kertek szervezeti is a meglévő kertek területének bővítésével reagáltak a helyzetre, hogy még több családnak tudjanak foglalkoztatást biztosítani. A kertek megnevezései tükrözik azok funkcióit is, ilyenek voltak többek között a „segíts magadon kertek” és a „megélhetési kertek”. Tehát paradox módon a

mezőgazdasági válságra a városi mezőgazdaság újjáélesztésével válaszoltak. Ha pusztán a termelést nézzük, az államilag támogatott kertek 1 dollár befektetést körülbelül 3,5 dollár bevétellel jutalmaztak. A nagy depresszió idejének 1,8 millió kertje tehát nyereségesen működött, de a megtermelt zöldségek és gyümölcsök eladását tiltották. Vagyis a haszon nem realizálódhatott. Emiatt számos kritikát is kapott a program, de sokan elismerték, hogy az egyik legnagyobb haszna a kerteknek a morál fenntartása volt. A kertek a válság lecsengésével egyre kevesebb támogatáshoz jutottak, de a szabályozások mértéke is csökkent, így számos kert továbbra is működésben maradhatott (LAWSON 2005).

Az USA már a második világháborúba történő belépése előtt megkezdte az élelmiszertermelés felfuttatását. Az első világháborúval ellentétben a lakosság már saját erőből is közösségi kerteket hozott létre, mindamelllett az állam is folyamatos propagandával járult hozzá a művelés elterjedéséhez. A nők ismét az állami propaganda egyik fő célpontjai voltak. Az egyik jelentős szempont ismét a szövetségesek ellátása és a győzelem elérése volt, de most először a szlogenek a kertészet jótékony egészségügyi hatásait is hirdette. Az állam mellett a mezőgazdasághoz valamilyen módon kötődő gyárak is támogatták mind eszközzel, mind szaktudással. Számos kertészettel kapcsolatos civil szervezet is létre jött (LAWSON 2005).

Eddig a Bassett (1979) által meghatározott 7 fő kertmozgalmi korszakból 5-öt áttekintettünk. Az 1920-as évek kertvárosi kertek korszakának részletezéséről ebben a dolgozatba nem kerül sor. A legutolsó kertmozgalom, a modern közösségi kertek mozgalmának kifejtésére pedig a következő alfejezetben kerül sor.

Az amerikai kertmozgalom sikere, ahogy Bassett is megállapította periodikusan ívelt fel és le, habár a lefelé ívelő szakaszok sokkal kevésbé markánsak. A krízis helyzetek lecsengése után a kertek száma folyamatosan csökkent. Ennek egyik oka az, hogy megszűnt a kereslet a termékeikre, hiszen véget értek a háborúk és az európai gazdaság is talpra állt. Másik oka az, hogy a lakosság gazdasági helyzetének javulása következtében már nem volt akkora szükség a saját maguknak megtermelt terményekre, vagy egyszerűen e kiegészítő foglalkozásra, hisz az addig csak kényszerből lett kertészt újra felszívta a gazdaság.

4.2. Az európai kertmozgalom

A kertészeti mozgalmak igen hosszú múltra tekintenek vissza, gyökereik a 19. század második feléig visszavezethetők. Ezek a főleg nyugat-európai kertmozgalmak alapvetően három országhoz köthetők, Németországhoz, Franciaországhoz és az Egyesült Királysághoz. Kialakulásuk oka a 19. század második felének urbanizációjában rejlik. A vidéki lakosság

tömegesen a munkát és megélhetést kínáló városi térségekbe áramlott, amely olyan gyors ütemű volt, hogy a városi építkezések ezzel már nem tudtak lépést tartani. Az immigráns lakosságot csak rossz minőségű, alig felszerelt szobakonyhás lakásokba tudták elhelyezni, ahol minimális higiéniai körülmények között voltak kénytelen élni (GYÁNI 2008). A munkások nehéz helyzetét látva, az városi vezetés és a társadalmi elit paternikus módon kertek létesítést rendelte el, amellyel megszületett az európai kertmozgalom. A vezetés és az elit kettős célt tűzött ki magának. Először is orvosolni próbálta a munkás telepek túlszűfoltóságát és rossz életkörülményeit, minőségi élelmiszerhez akarta juttatni a munkásokat, másrészt pedig a városok peremén elhelyezkedő kertekkel sikeresen távol tudták tartani a városi kocsmáktól a munkás férfi lakosságot, akik körében elterjedt volt az alkoholizmus (DUBOST 1997).

A társadalmi elit, amely támogatta a kiskertmozgalmat két névvel fémjelezhető. Egyikük a németországi *Schreber doktor*, orvosként ismerte a lipcsei munkásság rossz egészségügyi állapotát és életkörülményeit, valamint a gyermekmunka káros következményeit. Ennek következtében követelte a város vezetőségétől közösségi zöld felületek létesítését, játszóterek és sportlétesítmények építését, valamint a munkások mezőgazdasági parcellákhoz juttatását (HERCZEG 2013). Erőfeszítései következtében megjelentek Lipcsében a kiskertek, amelyek később egész Németországban elterjedtek, s máig a német városok fontos elemét képezik. Az orvosdoktor tiszteletére *Schrebergarten*nek nevezik a németországi kiskerteket. A franciaországi kertmozgalom Lemire plébános nevéhez köthető, aki politikai tevékenysége révén érte el a francia kiskertek, a *jardins ouvriers* létrehozását (NILSEN 2014). Az Egyesült Királyságban a parlament által 1922-ben ratifikált *Allotment Act* törvény értelmében határozat született arról, hogy amennyiben egy helyi lakos kiskert igénylést ad be az önkormányzatnak, az köteles parcellát biztosítani számára (ERNWEIN 2014).

Az európai kertmozgalmak, ha látszólag szorosan nem is, de mégis kapcsolódnak az Egyesült Államokban később kialakuló közösségi kertekhez. Az európai kertmozgalom volt az első, amely a városokra úgy tekintett, mint olyan rezervoárokra, amik képesek a lakosságot ellátni helyben megtermelt zöldséggel és gyümölccsel. A kerteket ekkor még a városok peremén alakították ki, és a termelés nem a klasszikus értelemben vett belvárosi tereken ment végbe. De a kertművelés európai elterjedése kétségkívül inspirálta az amerikai kontinens kertmozgalmát, amelynek köszönhetően végül kialakultak a mai városi közösségi kertek.

4.3. A modern közösségi kertek kialakulása

A modern közösségi kertek az USA északi nagyvárosaiban jelentek meg az 1970-es évek recesszióját követően. A posztfordi gazdasági átalakulás éppen e városok gazdaságát gyengítette meg leginkább, sok város tartós válságba süllyedt. A snow-belt városok nehézipara leépült, amely a foglalkoztatás csökkenését, vagyis a munkanélküliség emelkedését vonta következményül maga után. A munkanélküliség és neoliberális gazdaságpolitika térnyerése együttesen a társadalom polarizálódását eredményezte, és taszított tömegeket marginális helyzetbe. A marginalizáció következtében nőtt a társadalmon belüli feszültség, de az egyén és a politikai hatalom között is konfliktus helyzet alakult ki. A megszűnt ipar után hátrahagyott, elhagyatott épületek, üres telkek a városok környezeti minőségét is rontották. A városok vezetése megfeledezett a zöldterületek karbantartásáról is. Ebben a sokrétű probléma rendszerben jelentek meg a modern közösségi kertek. A közösségi kertek választ jelentettek a társadalmi problémákra a közösség építése révén, a gazdasági problémákra a megtermelt terményekkel, és az egyén és politika közötti konfliktusban is a városi vezetéssel szembeni tiltakozásként lehetett tekinteni a közösségi kertekre.

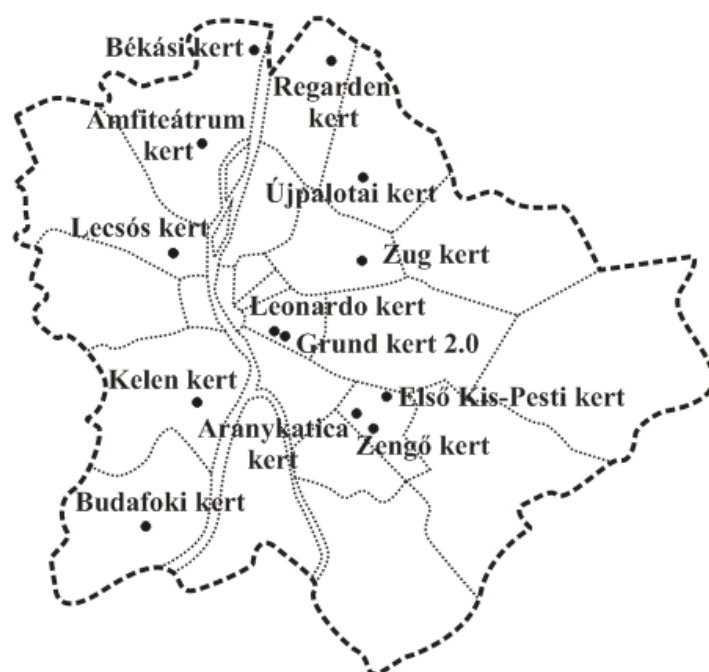
Az 1990-es évek New Yorkjában egy olyan konfliktus sorozat alakult ki a közösségi kertek körül, amelyben a városi vezetés és a kertészek igényei, elképzelései és véleménye ütközött. A konfrontáció a város, amely birtokolta a közösségi kertek számára bérbe kiadott területeket, és a helyi lakosság között alakult ki. A lakosok a saját igényeik szerint szerették volna fejleszteni a városukat, és nagyobb beleszólási jogot követeltek a várospolitikájába, valamint a városok fejlesztési irányainak megfogalmazásában is aktívan részt kívántak venni. A város számos közösségi kert bérleti szerződését szüntette meg, hogy a gyakran már a '70-es évek óta másodlagos vagy ideiglenes funkciójú telket beépítse. Ezzel a város különböző városnegyedek marginalizált lakosait fosztotta meg a zöldterületüktől, hobbijuktól és megélhetésüket biztosító kertektől. A város keménykezű beavatkozása ellen olyan megmozdulásokat kvázi tüntetéseket szerveztek a lakosok, amelyek fesztiváli karneválra emlékeztető hangulatukkal nagy visszhangot váltottak ki a sajtóban (STAEHELI ET AL 2002).

Habár a '90-es években a közösségi kerteket fennmaradását a helyi önkormányzat is veszélyeztette, a 2008-as gazdasági válság egy olyan új korszakot nyitott, ahol a helyi politika és a kormányzat ismét támogatni kezdte a városi kertészetet. Az Egyesült Államokban Michelle Obama 2009-ben újra megnyitotta a Fehér Házat a kertészek előtt, és közösségi kertet létesített a Fehér Házhoz tartozó birtokon, amellyel egy, a városi közösségi kertészetet támogató kormányzati politikát testesített meg. A kert megnyitásával Eleanor Roosevelt First Lady 55 évvel korábbi munkáját indította újra (FLACCUS 2009). SUTTER (2009) arra hívta fel

a figyelmet, hogy a közösségi kertek száma a válság hatására ismét növekedésnek indult, 2009-ben számuk 19%-kal nőtt, ezzel egyébként BASSETT 1979-es eredményeit igazolta.

4.4. Községi kertek Magyarországon

Az első közösségi kertek mindössze néhány éve jelentek meg Magyarországon. Első képviselőjük 2011-ben a budapesti Millenárison nyílt meg a Kortárs Építészeti Központ (KÉK) szervezésében, Lecsós kert néven. Azóta már több mint egy tucatnyi közösségi kert jelent meg, többségük Budapesten (2.ábra), de a vidéki nagyvárosokban és falvakban egyaránt.

2. ábra Néhány budapesti közösségi kert elhelyezkedése
(Szerk.: Bende Csaba)

A Lecsós kert 88 parcellával indult a Millenárison. Ebben az esetben a meglévő Millenáris park egy részét alakították át veteményeskertté. Tehát már az első magyarországi közösségi kert sem nevezhető tipikusnak, hiszen nem egy elhanyagolt, gazdátlan területen nyílt meg, hanem egy már meglévő park szelete esett át funkcióváltáson. Ugyan belvárosi környezetben jelent meg, mégsem város rehabilitációs céllal indították. A szervezők célja egyértelműen a közösség építés volt, mint azt majd később sok más közösségi kert esetében is láthatjuk, és a másodlagos cél pedig a kertészeti ismeretek elsajátítása volt. A kert művelői sem a gazdasági válság hatására adott válaszként, vagyis anyagi megfontolások miatt kezdték meg művelésüket, hanem egy újfajta életstílus képviselői szerettek volna lenni. Ahogy

KOVÁCS (2013) is megállapítja, a kertészek többsége felső-középosztálybeli, nyugatias szemléletű, fiatal személy (KOVÁCS 2013). A Lecsós kert egyfajta kísérletként szolgált, és az itt megszerzett tapasztalatokat más közösségi kertek is felhasználhatták saját kertjük megszervezése és üzemeltetése során. A kert tehát olyan best-practice-ként működik, amely tudását átadja, annak érdekében, hogy a hazai közösségi kertmozgalom önszerveződővé váljon.

A budapesti VIII. kerületben lévő Leonardo kert 2012-ben indult a Tömő utca 14 szám alatt, nem messze a megújult Corvin-negyedtől. A Leonardo kert elhelyezkedéséből adódóan kapcsolódhatott volna egy szociális városrehabilitációs programhoz, hiszen közismert a budapesti VIII. kerület súlyos gazdasági és társadalmi helyzete. Azonban a közösségi kert a belső Józsefvárosban tapasztalt dzsentifikációs folyamat egyik eleme. A hátrányos helyzetű Józsefvárosba ékelődött Corvin-negyedtől csupán karnyújtásnyira, egy üresen álló telken került sor a kert kialakítására, szintén a KÉK szervezésében. Sajnos kutatás hiányában a kertészek összetételéről információk nem állnak rendelkezésre, de valószínűsíthető, hogy a Millenárison lévő Lecsós kerthez hasonlóan itt is a felső-középosztály műveli a kertet. Tehát a kert egy sajátos helyzetben van. Egyrészt egy üresen álló, gondozatlan telken indult el a művelés, amellyel a funkciót veszített, és a környezetminőségét rontó telket sikerült újra használatba venni, másrészt viszont a kertészek összetételében valószínűleg nem jelennek meg a helyi deprivált csoportok. Tehát a kert egyfajta konfliktusforrás kialakulásához vezethet a dzsentifikálódó, a József körúthoz közelebbi és a belső, hátrányos, gyakran kisebbségek által lakott külső-Józsefvárosi területek között. Természetesen mindenkinek joga van az egészséges életmódhoz, de a „dzsentriknek” több lehetőségük van finansziális háttérükből adódóan. Kérdés, hogy a középosztály körében egyre divatosabbá váló közösségi kertészkedés nem jelentene-e nagyobb hasznot a deprivált csoport számára?

A VIII. kerületben működő Rév8 Zrt. már korábban felismerte a kertek jelentőségét a hátrányos helyzetű csoportok számára. Működési területén a VIII. kerület részét képező Magdolna-negyedben már 2007-től kertet alakított ki a hasznosítatlan, belső udvarokon. Céljuk a bérlők bevonásával történő épület felújításában együttműködő házak belső udvarának zöldítése volt, amellyel hozzájárulhatnak a lakók életminőségének javulásához, valamint a kertészkedés révén olyan lakóközösségek kialakítása, amelyek aktív szerepet tudnak vállalni a városrész megújításában (CZEGLÉDY - HORVÁTH 2007).

A Grund-kert 2, az egykori Grund kert utódja azért érdekes eset, mert a kertet a város egyik pontjáról a másikra külső kényszer miatt át kellett helyezni, tehát földrajzi helyváltoztatáson esett át. A jelenlegi kertművelés helyszíne a VIII. kerület. A kert

átköltöztetésére, s nem végleges bezárására azért volt lehetőség, mert a kertészkedést mobilládákban végzik. Ha ez nem így lett volna, akkor a bezárt művelési helyszínnel együtt az elültetett palánták is elvesztek volna. A Grund közösségi kert áthelyezése minden bizonnyal hatással volt a kertészek közösségére is. Kutatás hiányában azonban nem tudni, hogy mennyire volt sikeres a Grund közösségi kert közösségépítő célja. Ezért arról sincs információnk, hogy a közösségi kert új névvel, más helyszínen, de vajon ugyanazokkal a kertészekkel művel-e? Ha sikeres volt a közösségépítés, akkor annak egyik jele az lenne, hogy a helyszíntől függetlenül a kertészek közössége részben, vagy teljes egészében megmarad. A kert mérsékszert azért fontos a magyarországi közösségi kertek szempontjából, mert egyike azon közösségi kerteknek, amelyeket egy helyi közösség alakított ki önerőből.

Név	Helyszín	Megszervezésének módja
Lecsós kert	Budapest	KÉK civil egyesület
Leonardo kert	Budapest	KÉK civil egyesület
Grund 2	Budapest	helyi közösség által
ReGarden	Budapest	Újpesti Homoktövis Ált. Iskola
Megálló közösségi kert	Szeged	MASZK civil egyesület
Makkosházi közösségi kert és szabadidőközpont (művelés 2015-től)	Szeged	helyi közösség
HUKK	Kecskemét	helyi közösség
Első Egri közösségi kert	Eger	H-Union Szövetség

3. táblázat Néhány magyarországi közösségi kert és azok megszervezésének módja

(Szerk.: Bende Csaba)

Az előzőekben bemutatott néhány közösségi kert három különböző módon szerveződött meg. Az első magyarországi közösségi kert, a Lecsós kert és a Leonardo kert a Kortárs Építészeti Központ civil szervezet keretein belül kerültek kialakításra. Az, hogy az első közösségi kertet éppen a KÉK nyitotta meg azért nem meglepő, mert a szervezet egyik elsődleges célja az új építészeti ötletek meghonosítása volt Magyarországon. A Leonardo közösségi kert pedig a szervezet folyamatos törekvését jeleníti meg arra, hogy a már külföldön és itthon is pozitív eredményeket elért ötleteket tovább terjessze. E két közösségi kert tehát egy civil szervezet felülről vezérelt kezdeményezése révén jött létre.

A VIII. kerületi Magdolna-negyedben szociális városrehabilitációs céllal egy városfejlesztő társaság, az önkormányzat közreműködésével hozta létre a kerteket. Az utolsó bemutatott közösségi kert, a Grund 2 pedig annak a néhány itthon előforduló esetnek a példája, amikor a közösségi kertet egy alulról szerveződött csoport hozza létre. Elmondható tehát, hogy Magyarországon megtalálhatók a valamilyen módon fentről, top down módon szervezett közösségi kertek, valamint az alulról, bottom up módon létrehozott közösségi kertek is, ugyan az előbbi Magyarországon jóval gyakoribb (3. táblázat).

A közösségi kertek hazai elterjedése lényegében tehát azzal az okkal magyarázható, hogy a szocializmus alatt hagyományosan gyenge civil szféra a rendszerváltás után sem épült újjá, kevésbé biztos alapokon nyugszik ráadásul a 2008-as gazdasági világválság következtében a helyi közösségek tovább gyengültek. Mindezekre a folyamatokra válaszként a nyugaton jól működő közösségi kerteket itthon is megpróbálták lemásolni. A budapesti példát követve egyre több vidéki városban is megjelent az igény közösségi kertek indítására. Azt viszont meg kell említeni, hogy e közösségi kertek alapvetően egy civil szervezeten keresztül jönnek létre, és célcsoportjuk a középosztály, vagyis elsősorban nem a leszakadó társadalmi rétegek további lecsúszását próbálják megállítani, hanem a középosztályt megerősíteni. Ezért egyfajta kettősség alakul ki a kertek csoportosításakor a fogalmi szempontok alapján. Egyrészt azért, mert egyes kertek top down jellegűek, mely ellentmond az alulról szerveződés elvének. Másrészt pedig a közösségi kertek hagyományosan egy hátrányosabb helyzetű társadalmi csoport valamilyen társadalmi-gazdasági krízishelyzetre adott válaszként alakul ki, melynek ellentmond, hogy a magyarországi kerteket főként középosztálybeliek művelik annak ellenére, hogy bizonyos kertek leszakadó városrészekben létesültek. Mindezek indokolják, hogy a magyarországi közösségi kerteket sajátosságaik miatt elkülönítsük a nyugati mintától. Azonban nem csak létrehozását, üzemeltetését tekintve, de a kertek emberre gyakorolt hatásai alapján is vizsgálhatjuk a közösségi kerteket, melyek szintén differenciálják azokat.

5. A közösségi kertek hatásai

A közösségi kertek hatásairól a széles szakirodalomnak köszönhetően már sokat tudunk. E szakirodalom feltárta többek között a közösségi kertek egészségügyi hatásait, amely szorosan összefügg a kertekben termelt zöldségek és gyümölcsök elfogyasztásával, valamint a mozgással. A városi közösségek gyengülésére a városi mezőgazdaság szintén megoldás lehet.

A közösségi kertek esetében már számos kutató kimutatta azok jótékony hatását a társadalmi kapcsolatokra (STAEHELI 2002, TANAKA ET AL 2004, KINGSLEY ET AL 2006, ALAIMO 2008, FIRTH ET AL 2011, AGUSTINA ÉS BEILIN 2012; GHOOSE ÉS PETTYGROVE 2014). Sokan a kertek gazdasági vonatkozásaival foglalkoztak, míg néhány kitért a közbiztonságra, a zöldterületek és a város klímájának minőségére gyakorolt hatásaira is. A következőkben ezek részletezését fogom elvégezni.

A közösségi kertek javítják a lakosság friss zöldséghez és gyümölcshöz való hozzáférését. A kertészkedés sok esetben a hátrányos helyzetű lakosság számára az egyetlen megoldás arra, hogy friss zöldséghez jussanak. Többen ugyanis kimutatták, hogy az alacsony jövedelmű csoportok által lakott lakónegyedben ritkábban épülnek bevásárlóközpontok (ZENK ET AL 2005). Vagyis az amerikai szegénynegyedekben úgynevezett élelmiszer sivatagok alakulnak ki (CORRIGAN 2011). Ilyen esetekben a lakosoknak a friss, jobb minőségű áruért messzebb kell utazniuk, de személygépkocsi nélkül tömegközlekedéssel a boltokba való eljutásuk körülményes. Ez oda vezet, hogy a néhány helyben is megtalálható vegyesboltban kénytelenek vásárolni. Viszont a szegénynegyedekben általában rosszabb minőségű élelmiszerek jutnak el. A marginális helyzetűek előtt egy másik, de semmivel sem jobb lehetőség is áll, a gyorséttermekben való étkezés. A kertészkedés révén az ilyen marginális csoportok saját magukat tudják ellátni friss terményekkel, valamint időt és pénzt is megtakaríthatnak.

Ismert a friss zöldségek és gyümölcsök jótékony hatása az egészségügyi állapotra. Rendszeres fogyasztással csökkenhet a szív- és érrendszeri megbetegedések és a rák gyakorisága. Egy tanulmány azt is kimutatta, hogy a kertészek több zöldséget és gyümölcsöt, kevesebb édességet és alkoholt, de több tejterméket fogyasztanak (BLAIR ET AL 1991). A kertészkedés tehát a marginális csoportok számára friss élelmiszert, ezáltal jobb egészségügyi kondíciót jelent, míg általánosságban az egészség megőrzéshez, a betegségek megelőzéshez, valamint a káros szenvedélyek gyakoriságának csökkenéséhez járul hozzá.

Egy New Yorkban készített közösségi kert felmérés rámutatott arra, hogy számos kert esetében vannak jelen az egészséges életmódot népszerűsítő programok, valamint tájékoztatások arról, hogy miként őrizzük meg egészségünket (ARMSTRONG 2000). E programok általában arra irányulnak, hogy a kertészek között növeljék a rendszeres testedzést, valamint az alacsony zsírtartalmú tejek illetve tejtermékek fogyasztását. E programok leginkább tehát általánosan életviteli iránymutatást tartalmaznak, viszont a kertészek szociális és gazdasági helyzetére nem reflektálnak, attól függetlenül vagy azt figyelmen kívül hagyva propagálják az egészséges életmódot (ARMSTRONG 2000). Ezzel egy olyan probléma merül

fel, hogy egy hátrányos helyzetű kertész kénytelen lehet például a magasabb zsírtartalmú tejtermékeket megvásárolni. Ennek számos oka lehet, az egyik a megfelelő boltok hiánya, hisz a szegénynegyedekben épp az a probléma, hogy vegyesboltok is alig vannak. Másik ok lehet például ha van is üzlet, ahol megveheti, azt még sem tudja megvenni magának. Tehát a programok lehet, hogy inkább a középosztály számára hasznosak, mint a marginalizálódottak számára.

Az egyesült államokbeli michigani Flintben elvégzett kutatás szerint a közösségi kertekben tevékenykedő kertészek jóval gyakrabban és többet fogyasztottak zöldségből és gyümölcsből, mint a nem kertészkedők. A kutatás arra is kitér, hogy a kor előrehaladtával a kertészek jelentősen több zöldséget és gyümölcsöt fogyasztanak, mint a fiatalabb kertészek. Továbbá a kutatásban résztvevők között megállapította, hogy a magas iskolai végzettségűek és a rendszeres testmozgást végzők csoportja szintén több zöldséget vagy gyümölcsöt fogyaszt (ALAIMO ET AL 2008). Emellett meg kell említeni a kertészkedéssel járó folyamatos testmozgást, amely szintén hozzájárul a kertészek fizikai kondíciójának javulásához, hisz a művelési időszakban, ha nem is napi szinten, de hetente többször ápolni kell a veteményest.

A fizikai állapot javítása mellett a kertészkedés hatást gyakorol a kertészek mentális állapotára is. Mint ahogy PUDUP (2008) bemutatja a San Francisco megyei börtön esetét San Brunoban, láthatjuk, hogy a kertészet valós mentális hatást válthat ki a fogvatartottak között. A börtön veteményes kertjét a '80-as években alapította egy afro-amerikai származású fiatal ügyvéd, Chatrine Sneed. Sneed munkája során látta, hogy milyen magas a visszaesési arány a már szabadon engedett férfiak között, és egyfajta kudarcot is érzett, hogy a börtönben szervezett oktatások nem sok eredménnyel zárulnak. Új megoldást keresve talált rá a kert létesítésére. Gondolatát az inspirálta, hogy a börtön helyén valamikor farm volt. Már az első évben pozitív visszajelzéseket kapott. Egyik vele készített interjúból kiderül, hogy az elítéltek rögtön pozitívabb hangulatban voltak, azt mondták neki, hogy „Jobban érzem magam. Nem csak egy prostituált, és nem csak egy tolvaj vagyok, hanem tudok káposztát, salátát és brokkolit is termesztetni.” (PUDUP 2008 P.7). Továbbá „Az elítéltek látva a termények ciklikus növekedését és változását, elhitték, hogy ők maguk is meg tudnak változni, meg tudnak újulni” (PUDUP P. 8). Tehát a kertek és a saját magunk által megtermelt termények valóban jótékony hatást gyakorolnak mentális egészségünkre. Viszont az idézett közösségi kert kapcsán arról információt nem találtam, hogy a kertészek között a szabadulás után, milyen arányú volt a visszaesés.

A kertészkedés közösségépítő szerepe is ismert. A kertészek megegyező szabadidős tevékenysége és érdeklődési köre, valamint a kertészkedés megkezdésének motivációja is

mindig aktuális beszédtemát nyújt számukra, amely révén javítja a kertészek szociális kapcsolatait. Ha a kertészek egy lakónegyedben laknak, akkor egy a lakónegyedhez kapcsolódó erős közösség is kialakulhat. De a kertészetek nem minden esetben egy városrész lakosait vonzzák, amelyre példa lehet FIRTH ET AL (2011) által megvizsgált nottinghami *Dig In* közösségi kert. FIRTH ET AL (2011) azt is kimutatta, hogy ha a kertészek nem egy városrészben élnek, akkor a köztük lévő kapcsolat is nehezebben alakul ki.

A szociális kapcsolatok, vagyis a társadalmi tőke sok esetben hozzá járulhat a marginalizálódott csoportok megélhetéséhez. Egymás segítése és támogatása mind olyan kulcsfontosságú tényezők, amelyek nélkül a magára maradt, szegénységgel küszködő személyek nem volnának képesek kiutat találni helyzetükből, és könnyen deviáns viselkedésformákat alakíthatnak ki, mint például az alkoholizmus vagy a rendszeres bűnözés (CORRIGAN 2011). Tehát az erősebb szociális kapcsolatok a megszűnt vagy leépített állami szociális háló helyett funkcionálnak. A lokális bűnözés csökkenését pedig azért idézi elő, mert egyrészt a kertészek ismerik egymást, másrészt a kertészek jobban oda figyelnek a körülöttük zajló eseményekre, érdekeltté válnak a közösség építésében és a problémák más úton történő megoldásában. Továbbá a kertészkedés egy alternatívát jelent azoknak, akik nem rendelkeznek biztos megélhetéssel. Mindezen tapasztalatok alapján a közösségi kert hazánkban is alkalmazható eszköz lehet a szociális városrehabilitációban.

A kertészeti közösségek nem csak a társadalmi devianciák terjedését akadályozhatják meg, de egyben a nyugati világ bevándorlóit is képesek integrálni a helyi társadalomba (AUGUSTINA 2011). Az integrációnak több formája is lehet. Egyrészt a kertészet a bevándorlókban egy új otthon érzését alakíthatja ki. Ezt az érzést tovább fokozza, ha olyan zöldségeket és gyümölcsöket termesztnek, amelyeket korábbi otthonukban jól ismertek, esetleg még termesztettek is. A korábbi otthonukra való emlékezés mellett kialakulhat egy kötődés is, az új országhoz, a vegyes nemzetiségűek által művelt kertészetekben. Itt a velük azonos sorsúakkal ismerkedhetnek meg, a korábban érkezett bevándorlókhoz kérdéssel fordulhatnak vagy tanácsot kaphatnak tőlük. Az immigránsok az új országukban fenntartott saját közösségi kertjeik révén saját kultúrájukat és identitásukat is megőrizhetik, fenntarthatják. De általánosan elmondható, hogy a közösségi kertek segítenek az immigránsok új otthonukhoz történő hozzászokásban, és úgymond akkulturalizálódnak (AUGUSTINA 2011). Vagyis a kertek egyfajta pufferként működhetnek, amelyek segítik a bevándorlók megismerkedését az új kultúrával, tehát adaptációs feladatot is ellát, valamint elősegítik a migránsok beilleszkedését az új társadalomba.

A közösségi kertek nem csak közvetlenül fejtik ki az egyénre, csoportokra hatásait. A közösségi kertek növelik a városok zöldfelületének nagyságát. Berlinben számos közösségi kertet csak abból a célból létesítettek, hogy a belváros sűrű beépítettségét kompenzálják és parkok, vagy zöldfelületek létesüljenek (ROSOL 2010). A zöldfelületek hatással vannak a városok klímájára is. A zöldfelületek csökkentik a városi hősziget hatását, a telepített fák, gyümölcsösök és zöldségesek révén, és növelik a beszivárgás mértékét (FÓRIÁN - HAGYMÁSSY 2009, LELOVICS - GÁL - UNGER 2014). A nyitott területek biztosítják a városok átszellőzését is, amely szintén a környezeténél magasabb városi hőmérséklet ellenében hat. A zöldfelületek nagyságának leginkább a nyári hónapokban van jelentősége, amikor a lakosság már nehezen viseli el a városok megemelkedett hőmérsékletét. A zöldfelületek viszont nem csak a hőmérséklet szabályozásában vehetnek részt, hanem a beszivárgás biztosításában is nagy szerepük van. A betonfelületek nem engedik át a csapadékot, de a zöldfelületek esetében lehetőség van a beszivárgásra. A növények ezt a vizet felszívják és párologtatnak, amellyel szintén csökkentik a városok hőmérsékletét (MOSCOW 1999, DERSCHER ET AL 2006). Új fajok jelennek meg a városokban, amely által emelkedik a városokban fellelhető fajok száma, vagyis növekszik a biodiverzitás, és kiegyensúlyozott művelés révén a talajok minősége is javul, valamint a hulladékok, főleg szerves hulladék újrahasznosításában is rész vesznek (RADO 1983, 2001).

A közösségi kertek tehát zöldfelületként részt vesznek a városok klímájának alakításában. De szerepük nem csak erre korlátozódik. A közösségi kertek nagy mennyiségű szerves hulladékot képesek hasznosítani. A kertészetekben jellemzően vannak komposztáló ládák, amelyek az egyébként a kukába kerülő biohulladékot alakítják át trágyává. Ezt felhasználva a kertek képesek műtrágya felhasználása nélkül terményeket előállítani.

A közösségi kertészettel kapcsolatban gyakran kritikaként merül fel a szennyezettség kérdése. Az 1970-es években végzett kutatások szerint az üres telkeken a városi talaj ólomban gazdagabb, amely köztudottan káros az egészségre. Ellenben a kutatók azt javasolták a kertészeknek, hogy a talaj pH szintjének 6,5 és 7 között tartásával a szervesanyag tartalom és annak termelési üteme képes kompenzálni az ólom tartalmat, így a növények azt nem veszik fel. Továbbá a termények a fogyasztás előtti alapos mosással a szennyezett portól is megtisztulnak (LAWSON 2005, SZOLNOKI 2014).

A közösségi kertek további funkciója lehet, hogy esztétikailag is előnyösebbek, szebbek, mint az üresen vagy gondozatlanul álló telkek. Az 1970-es évek New Yorkjában az egyik motivációs oka volt a kertek létesítésének, hogy az elhagyatottan álló begazosodott,

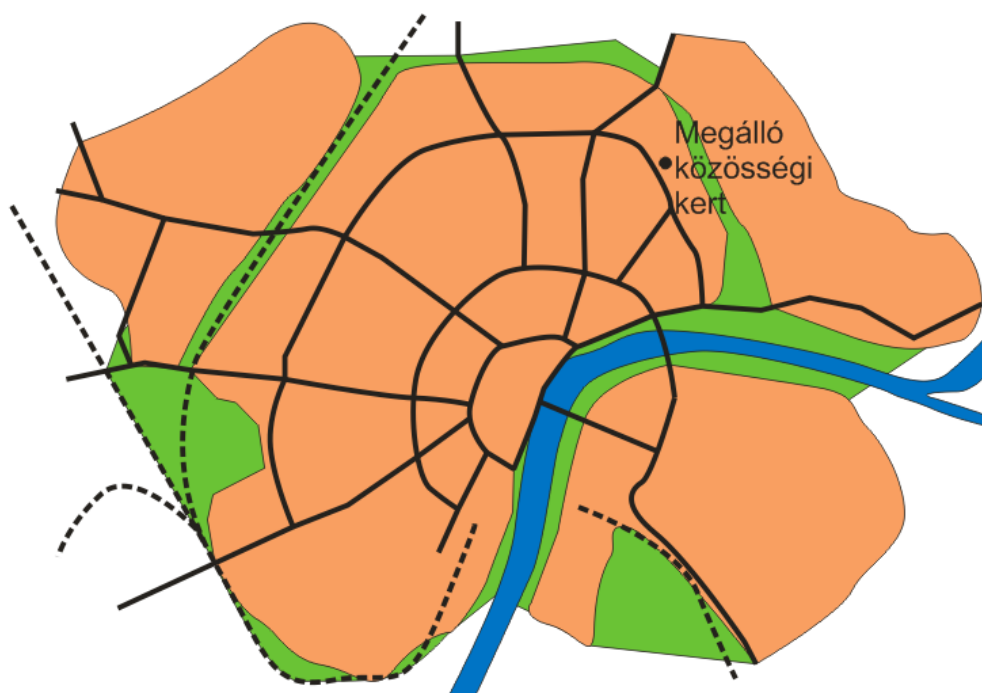
gyakran romos épületeket is tartalmazó telkeket megszépítsék. Tehát kifejezetten városrész szépítési elgondolások is voltak a kertek létesítése mögött.

E fejezetben áttekintettük, hogy a közösségi kertek hogyan javítják az emberek életminőségét és milyen hatásokat gyakorolhatnak az ember környezetére is. Multifunkciós szerepük révén a városfejlesztési politikák és programok alapvető elemeivé kellene, hogy váljanak, amelyre egyébként nyugaton már van példa, míg Magyarországon csak elvétve találhatunk olyan példákat, amelyeknél a közösségi kerteket, vagy általánosan a városi kertészeteket tudatosan használták volna fel a városrészek rehabilitációja és a lakosság rehabilitációjára.

6. Kutatási eredmények

6.1. A vizsgált közösségi kert bemutatása és működése

A szegedi Megálló közösségi kert Szeged Tarján városrészében található, a Budapest körút 23. szám alatti ingatlan hátsó udvarában (3. ábra). A közösségi kert egy felújított raktár épület mellett, a jelenlegi közösségi ház mellett üzemel.

3. ábra A Megálló közösségi kert Szeged Tarján városrészében

(Szerk.: Bende Csaba)

A közösségi kert szervezeti és üzemeltetési háttere egyedivé teszi a kertet. A szegedi közösségi kert jelenlegi üzemeltetője a MASZK közhasznú, non-profit egyesület. Az 1991-

ben megalapított szervezet határozott célja a kísérletező, innovatív alkotóközösségek bemutatása és segítése Szeged városában. Ennek ismeretében nem meglepő, hogy éppen a szegedi egyesület tagjai között talált termékeny talajra a közösségi kert gondolata, amely eredményeként végül megszületett a közösségi kert is. A MASZK egyesület a közösségépítésre nagy hangsúlyt fektet. A szegedi Tarján lakótelepi városrészben a lakosok közötti bizalmat, összetartást szerették volna kiépíteni, hogy egy jól működő helyi közösség jöhessen létre. A szervezet elsődlegesen egy közösségi ház megnyitásával akarta célját elérni, de egy nyertes pályázati lehetőségnek köszönhetően egy közösségi kert kialakítására is sor került a közösségi ház udvarában. A MASZK egyesült közösségépítés, öngondoskodás, környezetvédelem, és kertészkedés céljából a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Lakóközösségi programok, kezdeményezések támogatása a konvergencia régiókban” elnevezésű, TÁMOP-5.5.4-12/2-2013-0073 pályázati azonosítójú, „Egyedül nem megy – közösségépítés a szegedi Retek utcai lakótelepen” elnevezésű pályázat keretein belül hozta létre a Megálló közösségi kertet. A nyertes pályázat 1,5 éven keresztül biztosít forrásokat a kert kialakítására, üzemeltetésére és a közösségépítést szolgáló programok lebonyolítására.

Ez a tény rögtön kérdésessé teszi a kert jövőjét, hisz a források az év végével megszűnnek, de akár a lassan létrejött helyi közösség végét is jelentheti.

A koordinátornak és a kertészeknek eltérő céljai vannak (4. táblázat) melyeket a dolgozat az interjúk kutatás eredményei alapján mutat be.

A TÁMOP projekt elsődleges célja a lakótelepi közösségek erősítése volt. A helyi felső tarjáni lakóépületek többsége még nem esett át panelprogram felújításon, és néhány felújított játszótéren és zöldterületen kívül közösségépítésre alkalmas hely nincs a területen. A helyi lakosság nagy része családostól, általában fiatal, kisgyermekes családok, akik találkozó vagy közösségépítést biztosító területek nélkül kénytelenek szabadidejüket lakásaikban passzívan eltölteni. A közösségi kert koordinátora arra is felhívta a figyelmet, hogy a területen a rendszeres rendezvények hiánya is problémát jelent, mert így a lakosok nem képesek kialakítani helyi kapcsolat-hálójukat. Ez azt eredményezi, hogy a helyiek elidegenednek egymástól, szociális kapcsolataik korlátozottá válnak, és nincs akire támaszkodhatnak. A lakótelepek megépülésekor alapvető problémaként jelentkezett a közösség hiánya, melyre felszámolására voltak kísérletek, azonban egy-egy tömb, vagy akár társasház közösségének sikeres összekovácsolására kevés volt az igazán jó példa. Ennek eredményeként gyakran az egy épülettömbben élők nem ismerik egymást, amely a lakosok további elszigetelődését eredményezi, a lakosok egymással és lakókörnyezetükkel szemben sem érznek elkötelezettséget és felelősséget, mely a deviáns magatartáshoz, rongáláshoz,

nemtörődömséghez vezethet. Ez tovább súlyosbítja a szociális háló hiányából fakadó problémákat.

Koordinátor / Szervezet	Kertészek
helyi közösség kialakítása	közösséghez tartozás
újfajta gondolkodás mód, értékrend kialakítása / terjesztése	kertészeti tapasztalatok szerzése / felelevenítése
üresen álló telek hasznosítása	saját termés felhasználása
új ötletek gyakorlati felhasználása	új ismerősök szerzése
-	kapcsolatháló erősítése

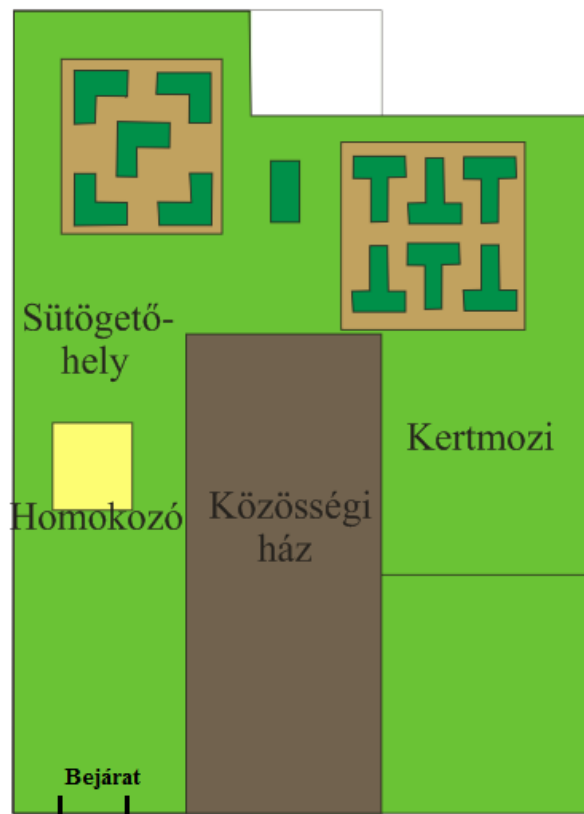
4. táblázat A MASZK egyesület és a kertészek céljai a közösségi kertészettel

(Szerk.: Bende Csaba)

A közösség építés mellett a szervezet és a koordinátor arra is törekedett, hogy elterjesszék a lakosok között a környezetbarát gondolkodásmódot és ösztönözzék őket arra, hogy önellátás céljából termeljék meg a háztartásban szükséges zöldségeket és gyümölcsöket. Ahogy a kert koordinátora is említi:

„A cél nem csak az volt, hogy a lakótelepi emberek kikapcsolódjanak, hanem hogy tudjon termelni magának és ne csak a balkonládákra kelljen szorítkoznia.” (Ú.A. a közösségi kert koordinátora)

Tehát a MASZK egyesület és a kert koordinátora fontosnak tartották a városi mezőgazdaság és kertészkedés meghonosítását Szegeden. Az egyesület profiljában szerepel minden olyan új ötlet támogatása, amely előre mozdíthatja a helyi közösséget, valamint egy olyan értékrendet képvisel, amely elősegíti „hogyan gondolkodó és érző emberek maradjunk”. Emellett meg kell említeni, hogy a közösségi kertben szervezett hiánypótló programok mellett a kertészkedés révén a kertészek egymással közeli kapcsolatba is kerülhetnek. Tartós barátságokat alakíthatnak ki egymással, amely a helyi közösség formálódásában és erősítésében is megjelenhet (4. táblázat).

4. ábra A Megálló közösségi kert alaprajza
(Szerk.: Bende Csaba)

A közösségi kert tervezését egy tájépítész végezte, aki az udvar hátsó részét két szekcióra osztotta fel, az épület bal és jobb oldalára (4. ábra). Az épület baloldalán öt, a jobb oldalán pedig hat parcella létesült, valamint közöttük egy közösen művelt kisebb veteményes kialakítására került sor. Összesen tehát 12 darab parcella található a Megálló közösségi kertben, amelyek a közösen művelt kivételével „L” illetve „T” alakú megemelt ágyások (5. ábra). E megemelt ágyások könnyebbé teszik a kertészeti munkát azzal, hogy a kertészek kisebb erőfeszítés révén elérik az ágyást, nem kell hajolgatniuk. A művelés a legtöbb nyugati példától eltérően nem könnyen mobilizálható veteményes ládákban folyik. A mobil ládák szükségességét általában a kedvezőtlen talajviszonyokkal, és a szennyezettséggel indokolják. Ezekre viszont abban az esetben nincs szükség, ha a talaj felső rétegét lecserélik. A szegedi Megálló közösségi kertben is szükség volt ilyen munkálatokra. A felső, törmelékes talajréteg elszállításra került, amely helyére termőtalajt hordtak. A megemelt növényágyak alá geotextíliát terítettek, s erre körülbelül 20-30 cm magason termőtalaj elhelyezésére került sor. Az ágyások tehát fixek, s a kert esetleges megszűnése esetén a kialakított ágyásokat, az elvetett növényekkel együtt nem lehetne átszállítani egy másik, ideiglenes helyre. A kert

tervezőinek tehát a források megszűntével is biztosítaniuk kell a kert fenntartását, vagy számolniuk kell a vetemények és az ágyások tönkretételével.

5. ábra A közösségi kert „T” alakú ágyásai
(Forrás: Saját felvétel)

A Megálló közösségi kertépítési tervében egy kert mozi és egy homokozó kialakítása is szerepel. Ezek megvalósítása jelenleg még nem történt meg. Mégis a terv egy tudatos törekvés arra, hogy a kert minden korosztály számára lehetséges kikapcsolódást és kapcsolati háló kiépítését biztosítsa. A homokozó a kisgyermekes szülők és gyerekeik találkozóhelyévé válhatna, míg a kertmozi a helyi lakóközösség teljes spektrumát képes volna megmozgatni.

A közösségi kert indulása nem volt zökkenőmentes. Az eredeti tervek szerint a közösségi kertet már a vegetációs időszak kezdetekor, tehát március végén, április elején meg szeretnék volna nyitni. Erre azonban nem került sor, az elhúzódó és csúszó munkálatok miatt. A legtöbb időt a termőföld cseréje és a tereprendezés vett igénybe. Első meghirdetett fórumukat 2014. április 27-én tartották, amikor már lehetett jelentkezni a 11 meglévő parcellára. A következő hónapban a kertet kialakító kertésszel nem sikerült a kooperáció, ami további csúszást eredményezett. A kert megnyitására július elején került sor, amelyen a magyarországi közösségi kertek elterjedésében úttörő munkát végző Rosta Gábor is részt vett.

Az első fórumuk alkalmával több mint egy tucat kertész jelentkezett, tehát több jelentkező volt, mint ahány kert. A kert koordinátorával készített interjúból azonban kiderül, hogy a kezdeti érdeklődés után sokan visszamondták. Ahogy a koordinátor állítja:

„(A fórumon) 13-14 fő jelentkezett, majd 3 nap elteltével 4 ember lemondta a jelentkezését, mert átgondolta a fórum után, és rájött, hogy ez felelősséggel jár. „hiába lakom itt, le kell jönni mindig locsolni, kire bízom, ha nem vagyok itt?”. Tehát elindult bennük a felelősség érzet, hogy ez nem csak úgy van, hogy van egy kiskertem és ez majd alakul valahogy.” (Ú.A. a közösségi kert koordinátora)

A kert koordinátora egy magán beszélgetésünk alkalmából azt mondta, hogy véleménye szerint azok a jelentkezők mondták vissza az igényüket a parcellára, akik nem rendelkeztek korábbi kertészeti tapasztalattal. Ők elsőre nem tudták felmérni, hogy milyen kötelezettséggel és ráfordítással jár a kertészkedés.

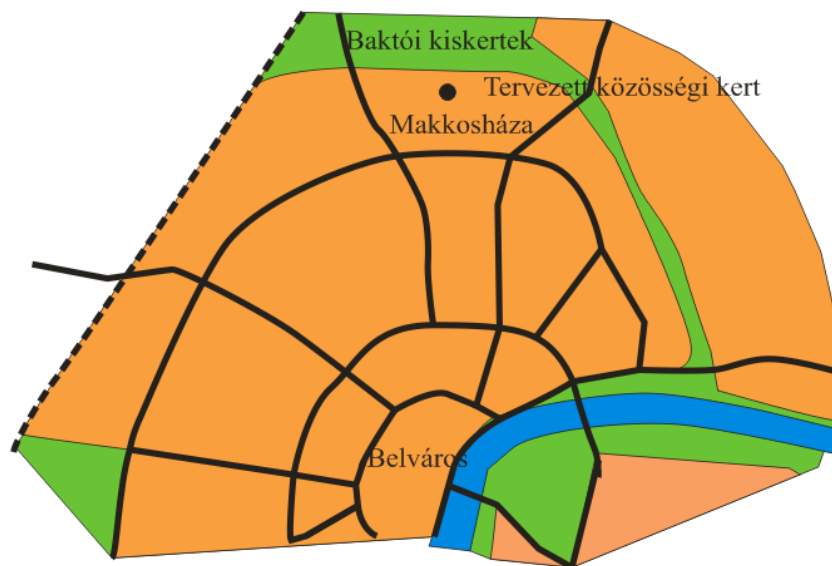
Miután megnyílt a közösségi kert, és nagyobb figyelmet kapott, köszönhetően az online médiának, rengeteg újabb jelentkező kereste meg a közösségi kert koordinátorát, aki szerint nagyjából 10-12 fő várakozik arra, hogy ha lesz rá lehetőség parcellához juthasson. Tehát a közösségi kert híre az egész városban elterjedt, és a szegedi lakosok körében igény mutatkozik arra, hogy kertészkedjenek, és mindezt egy közösség keretein belül végezhessék. A megnövekedett érdeklődést részben a közösséghez való tartozás igénye és a közösségi kertek nagy népszerűsége generálhatja.

A közösségi kert műveléséhez a kertészeknek jelenleg mindent biztosít a szervezet. A parcellákért bérleti díjat nem kell fizetniük, a felszereléseket pedig a MASZK egyesület a TÁMOP projekt keretein belül vásárolta meg, amely a projekt kötelező eleme volt. A kert koordinátora az alábbiakat említette meg:

„Nekünk mindent biztosítani kellett szárszámokat, kapa, gereblye, ásó, fűnyíró, lombsöprű, kannák, locsolóslag. Biztosítanunk kellett az öntözés lehetőségét, a komposztálást. Emellett ugye ki kellett alakítani egy tároló helyiséget a szerszámok számára, oda van kulcsa mindenkinek. Tehát mindent venniünk kellett. Ők később nyilván hozták a sajátjukat is, tehát most már tele van a szerszámos ház.” (Ú.A. a közösségi kert koordinátora)

Vagyis a közösségi kert a kertészeit ellátta eszközökkel és felszereléssel. Az eszközök biztosítása mellett a szervezet szakmai tanácsokkal is ellátja a kezdő kertészeket. A kertészek

számára kézikönyvek és útmutatókat osztottak ki, amelyek általános segítséget nyújtanak a kertészek számára, de kérdéseikkel a kert koordinátorát is megkereshetik.

6. ábra A tervezett (már megvalósult) Lomnici utcai közösségi kert elhelyezkedése Szegeden
(Szerk.: Bende Csaba)

A kert jövőjét illetően a koordinátor biztos információkkal nem rendelkezett. A pályázati források megszűnésével a kertnek saját magának kell majd kigazdálkodnia az üzemeltetési költségeit. A kert üzemeltetői a szegedi önkormányzattal jó kapcsolatot ápolnak, a város alapvetően támogatja a kertet, és elképzelhető, hogy az üzemeltetési költségeket teljes mértékben, vagy annak egy részét átvállalja az önkormányzat. A jelenlegi kérdőjelek ellenére, a kert koordinátora biztos abban, hogy a kert jövőre is működni fog, s a kertészek már a teljes vegetációs időszakban művelni fognak. Az interjú során a szervezőt arról is kérdeztem, hogy a kert bővítésére vannak-e terveik, de erre a helyszínen nincs lehetőség. Ellenben hallott olyan kezdeményezésről, hogy Makkosházán a Lomnici utcában jövőre elindítanak egy újabb közösségi kertet. Tehát a Megálló közösségi kert sikerességén sokan felbuzdultak, és elképzelhető, hogy 2015-ben már több közösségi kert fog működni Szegeden.

A tervezett Lomnici utcai közösségi kert érdekessége az lehet, hogy Szeged Baktótól, a város zártkertes övezetétől mindössze néhány 100 méterre helyezkedik el (6. ábra). Az itteni lakótelepek elvben kényelmesen fenn tudnának tartani egy saját hobbi kertet, de ebben megakadályozza őket anyagi helyzetük és a zártkert fenntartásából fakadó költségek, ezzel szemben a közösségi kert egy olcsó alternatívát jelent.

A felmérés elkészítésével egyidőben a szintén szegedi Lomnici utcában megnyílt Szeged második közösségi kertje, Makkosházi közösségi kert és szabadidőközpont néven. A közösségi kert átadására kutatásom után került sor, ezért a kutatásomat egyelőre nem terjesztettem ki az új közösségi kertre. További kutatásaim során erre sor fog kerülni, de jelenleg csupán néhány alap információ áll rendelkezésemre a Makkosházi közösségi kertről.

A Makkosházi közösségi kert helyi szerveződés révén jött létre. Korábban úgy véltem, hogy a kezdeményezés a Megálló közösségi kert sikerei miatt alakult ki, de az internetes médiumokban fellelhető információk alapján a kert megalakításának ötlete közel 2 éves, amely egy helyi, makkosházi lakos tevékenysége és az önkormányzat segítségével valósulhatott meg. A közösségi kert a Lomnici utca mögött egykori vízműtelepen került kialakításra. A tervekben 30 parcella kialakítása szerepelt, amelyből 2014 decemberéig 18 valósult meg. A parcellák mérete valamivel nagyobb a Megállóban találhatóaknál, ezek 8 m²-esek. A területen a felső talajréteg cseréjét kellett végrehajtani, majd az ágyásokat az újonnan leterített talajrétegben alakították ki. A Makkosházi közösségi kertben a művelés nem megemelt ágyásokban történik. A szegedi önkormányzat padok és sütögető rész kialakítását biztosította, valamint fák és cserjék ültetését, azonban arról nem áll rendelkezésemre információ, hogy a talajcsere elvégzését és a közösségi kertben elhelyezett fitness eszközök beszerzését az önkormányzat, a civilek, vagy valaki más állta-e.

A Makkosházi közösségi kert és szabadidőközpont céljaiban is különbözik a Megálló közösségi kerttől. A közösségépítés és a kertészkedés mellett kiemelt fontosságú az egészségmegőrzése és az egészséges életmód terjesztése. Ez leginkább abban nyilvánul meg, a kertészkedés és a közösségi kert, már korábban részletezett hatásai mellett, hogy a közösségi kertben felnőttek számára fitness eszközöket is elhelyeztek, amelyekkel azok tovább javíthatják egészségi állapotukat.

6.2. A közösségi kert kertészeinek általános jellemzői és motivációjuk

Mint a módszertanban is említettem, a közösségi kert kutatásában kert 11 kertészből összesen 7 kertésszel sikerült interjút készítenem. E rövid fejezetben a kertészek demográfiai, és társadalmi jellemzőit szeretném bemutatni, valamint kitérek a kertészethez csatlakozásuk motivációjára is.

	Születési hely	Életkor	Legmagasabb iskolai végzettség
Interjú alany 01	Szeged	65	Középfokú
Interjú alany 02	Kiskunhalas	28	Felsőfokú
Interjú alany 03	Hódmezővásárhely	32	Középfokú
Interjú alany 04	Kecel	32	Középfokú
Interjú alany 05	Kaposvár	46	Felsőfokú
Interjú alany 06	Siófok	55	Középfokú
Interjú alany 07	Szabadka	30	Felsőfokú

5. táblázat A szegedi Megálló közösségi kert kertészeinek általános jellemzői

(Szerk.: Bende Csaba)

A szegedi Megálló közösségi kert kertészeinek életkora széles skálán mozog. Ebből arra lehet következtetni, hogy nem csak egy adott korcsoport érdeklődését keltette fel a közösségi kert. A megkérdezettek között egy inaktív korú kertész van, míg a többi 6 kertész az aktív korcsoport tagja. A vizsgált kertészek átlag életkora 41 év, amely körül szóródnak az értékek. A legalacsonyabb életkor 28, míg a legmagasabb 65, az átlagtól jobban eltérő értéktől eltekintve, egy inkább fiatalosabb korösszetétellel rendelkeznek a közösségi kert kertészei (5. táblázat).

A kertészek lakhelyüket tekintve mindannyian Szeged Tarján városrészében élnek. Ez a közösségi kerthez tartozás egyik kritériuma volt, ugyanis ez segíti elő egy helyi közösség kialakulását, amelyre az egyesületet kötelezték, tehát erre az interjút lezáró személyes kérdésekben nem kérdeztem rá.

A kertészek születési helyüket tekintve egy szegeden született kivételével mind más városból érkeztek. A hangsúly itt arra helyezném, hogy más városból, tehát jelenlegi közigazgatási beosztás szerinti városokból költöztek be Szegedre, nem feltétlenül a falusi idill, a természethez való visszavágyódás az ami a kertészethez, műveléshez vonzhatta őket. Ezt azért tartom fontosnak, mert a kertészkedést illetve mezőgazdasági munkát alapvetően a vidékies térségekhez kötjük. Tehát a közösségi kertben művelő kertészek kertészkedési tapasztalatait alapvetően meghatározhatja az, hogy milyen jogállású településen, valamint hogy milyen életmódot elsajátítva nőttek fel. Azonban ebben az esetben a kertészek mindegyike rendelkezett korábbi kertészkedési tapasztalattal, függetlenül attól, hogy legtöbbjük városi térségben nőtt fel. Abban az esetben volna érdemes vizsgálni a kertészeti tapasztalat és a születési vagy lakóhely közötti korrelációt, ha nagyobb elemszám állna rendelkezésre, valamint nem csak kizárólag a kertészeket vizsgáljuk. Ugyanis egy közösségi kertészethez

csatlakozók többsége a szakirodalom alapján már rendelkezik kertészkedési tapasztalattal. Véleményem szerint azok, akik nem rendelkeztek kertészkedési tapasztalattal, ők lehetnek azok, akik a közösségi kerthez való csatlakozási szándék leadása, a közösségi fórum után visszavonták jelentkezésüket. Ugyanis aki már saját tapasztalattal rendelkezik, tudja azt, hogy egy kert rendszeres törődést igényel, akik pedig nem rendelkeztek, utólag ismerték fel ezt.

A kertészek legmagasabb iskolai végzettségét áttekintve elmondható, hogy a kertészek alapvetően magasan iskolázottak (5. táblázat). A hárman felsőfokú végzettséggel, míg négyen középfokú végzettséggel rendelkeznek. A középfokú végzettségen belül egy személy gimnáziumi érettségivel, míg hárman szakközépiskolában szerzett képesítéssel rendelkeznek. A kertészek életkora és iskolai végzettségük között nincs jelentős összefüggés.

A kertészek jövedelmét érintő kérdésre az interjúzás során nem került sor. Társadalmi státuszukat pontosan meghatározni így nem tudom, de iskolai végzettségüket tekintve középosztálybeliek (bár ez a státusz meghatározásához csupán egy faktor a sok közül), a külföldi szakirodalom alapján, Európa más országaiban is alapvetően a középosztály vesz részt a közösségi kertek művelésében, így a szegedi és nyugati kertek ebben egyezést mutatnak.

A kertészek közösségi kerthez történő csatlakozások motivációja alapján véve nagyon hasonló. Sokan arra, hivatkoztak, hogy életük egy részét kertes családi házban töltötték, ahonnan később panellakásba költöztek be. A családi házak kertjében a legtöbben természetek is valamilyen növényt, tehát művelték a kertet. A panellakásba történő beköltözésük után mindössze az erkélyükön ládában tudtak termesztetni néhány zöldségfélét. Tehát a Megálló közösségi kert tagja korábbi kertészkedési tapasztalataikat szerették volna feleleveníteni, és több időt a lakáson kívül tartózkodni, lehetőleg zöld környezetben. A kisgyermekes anyukák köréből olyan válasz is érkezett, hogy:

„(Szerettük volna, hogy) ne csak a boltból ismerje a gyerek a terményeket, hanem saját maga is lássa, hogy azok hogyan nőnek.” (H-F. H. kertész)

Tehát a közösségi kertészkedésre a szabadidő, zöld környezetben történő eltöltése mellett egy olyan indok is megjelent, hogy a gyermekeket megszerették volna ismertetni a zöldségekkel, és magával a kertészkedéssel. Az egyik idősebb kertész szintén hasonlóan vélekedik a közösségi kert szerepéről, ő szintén az unokának a tanítását emelte ki:

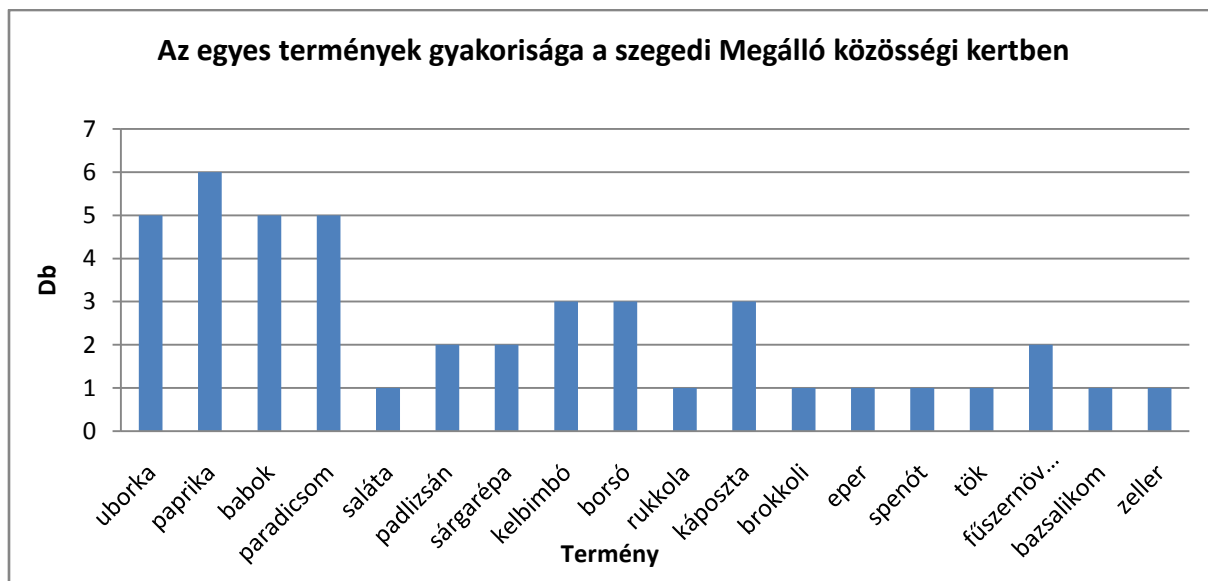
„Az unokáméknak sincs kertjük és a játszótéren kívül nincs más lehetőség arra, hogy kint legyen a gyerek a szabadban. Esetleg a vadasparkba mehet ki állatokkal ismerkedni, de arra, hogy a növényekkel megismerkedjen nem nagyon van lehetőség. Szeretném ha a kicsi megtanulná, hogy ezeket a növényeket lehet termeszteni is és nem csak a boltban lehet megvásárolni.” (K.I. kertész)

Összegezve tehát a kertészek motivációja között szerepel a zöldterület és a szabadban eltölthető tevékenység igénye, az egykori kertészeti tapasztalataik felelevenítése, a gyerek vagy unoka megismertetése a környezetével, valamint a saját maguk által megtermelt zöldségek fogyasztása. A megtermelt zöldségek vizsgálata a nemzetközi szakirodalomban elhanyagolt, ezért saját eredményeimre a fejezetben térek ki.

6.3. A termesztett növények

A közösségi kertek szakirodalma általában a kertek társadalmi, gazdasági és környezeti hatásait tárgyalják. GUITART ET AL (2012) hívta fel rá a figyelmet, hogy a szakirodalom keveset foglalkozik a közösségi kertekben termesztett zöldségek és gyümölcsök összetételével. Habár kutatásomban mindössze a szegedi Megálló közösségi kertet vizsgáltam, mégis szeretném részletezni a kertben termesztett zöldségeket, ezzel esetleg egy összehasonlítási alapot nyújtva a későbbi kutatásoknak. De további saját kutatások esetén egy külföldi, például mediterrán vagy amerikai, akár egy hazai közösségi kert terményeivel összehasonlítva érdekes eredményekre lehetne jutni, ugyanis ezzel fel lehetne tárni egyes csoportok fogyasztási szokásait.

A szegedi közösségi kert veteményeseinek méretéből adódóan korlátozott a termeszthető növényfélék és azok palántáinak száma. Az eltérő ültetési időszakokat kihasználva, a szegedi kertészek mégis meglepően sokféle zöldség termesztésére voltak képesek. A kertben összesen 18 féle zöldséget és gyümölcsöt termesztettek (6. táblázat). Ezek között összesen egy esetben jelent meg a földieper, mint termesztett gyümölcs, az összes többi zöldségféle volt.

6. táblázat Termesztett növények és azok gyakorisága
(Szerk.: Bende Csaba)

A leggyakoribb termesztett zöldség a paprika volt, amelyet 6 esetben termesztettek, Ezt követően a babfélék, az uborka és paradicsom 5-5 esetben jelent meg. Gyakori volt még a kelbimbó és a borsó, amelyek 3 esetben, míg a többi zöldségféle és az eper 1, vagy 2 esetben fordult elő. Az egy kertész által termesztett növények számában vannak eltérések. Míg az egy kertész által termelt legtöbb zöldség illetve gyümölcs félék száma 9, addig a legkevesebb félék termelő kertész mindössze 4 féle zöldséget palántált. A kertészek átlagosan 6,5 zöldséget ültettek. A kertészek igen sok féle zöldséget termesztettek, de a termesztett növények között volt különbség. Ugyan néhány alapvető zöldség sok esetben szerepelt, de nem mindenhol. A ritkábban szereplő zöldségek a kertészek igényeihez igazodtak, vagyis a zöldségfélék előfordulását a saját ízlés és igények szabták meg.

6.4. A helyi közösség felülről vezérelt szervezése

Ebben az alfejezetben elsődleges célom a közösségi kert és ház közösség alakító munkájának ismertetése és a helyi társadalomra gyakorolt hatásainak megismerése volt.

Mint már korábban említettem a közösségi kert háttérében működő MASZK egyesült igen aktív szerepet vállal a helyi közösségek építésében és formálásában, amely számos problémát is felvet. Ugyan ez az erős szervezeti háttér képes a nagyobb forrásigényű rendezvények és programok lebonyolítására, amelyek révén a helyi társadalom számos szereplője bevonható. E nagyobb tőke igényű rendezvények megszervezésének számos pozitív vonatkozása mellett mégis az egyik problémája éppen az, hogy hiányzik belőle a helyi

kezdeményezés. A szervezet által lebonyolított és fenntartott események hatására a helyi közösségek nem maguktól szerveződnek meg, mely ezen kezdeményezések elsődleges célja lenne. Azonban Magyarországon a közösségi részvétel mértéke igen alacsony, ezért legtöbb esetben szükséges egy szervezet, amely elindítja a folyamatokat. Ebből következően a helyi közösség mesterséges kialakítása mellett a megszervezett közösség tagjai belső és külső konfliktusaik kezelését egy külső koordinátor segítségére bízzák. A közösség tehát a koordinátortól függővé válik, és annak megszűnte után kérdésessé válhat a közösség fennmaradása. Véleményem szerint a túlzott külső segítség a közösség számára hosszú távon negatív hatásokat is eredményezhet. Mindenesetre meg kell jegyezni, hogy sok esetben egy külső koordinátor bevonása nélkül tartós közösségek nem alakulnak ki. Szükség van olyan katalizátorokra, amelyek elindítják a folyamatokat és a közösség megszilárdítása felé hatnak.

A közösségi ház és kert számos programot kínál a kertészek és a helyi lakosság számára. A megszervezett programok szinte minden korosztály számára érdekesek és vonzóak lehetnek (7. ábra). Amellett, hogy minden korosztályt megmozgat, témájukat tekintve is igen sokrétűek a programok. A hetente 3-4 alkalommal megrendezett programok között találhatunk baba-mama foglalkozásokat, a kézműves foglalkozásokat, filmklubot, jogi és pszichológiai tanácsadást, lelki gondozást és jóga edzéseket. Vagyis ez egy komplex közösségfejlesztés, amely nem csak a kertészekre korlátozódik. Emellett megjelennek, de ritkábban a felnőtt lakosság oktatását és tájékoztatását célzó programok, mint például a „Globalizációs lakossági fórum - avagy, hogyan gazdálkodjunk ökosan a hulladékokkal?“, vagy a „Tudatos vásárlás és Fair Trade a világ körül” egyszeri rendezvények. A közösségi ház programkínálatában megjelenik a rendszeres testmozgást és az egészséges életmódot promotáló programok. Ilyen például a „Fuss, meg se állj!” vagy „Bicajjal, hogy a mozgás mindenkinek ott legyen a vérében”. A számos rendezvény, melyeket a közösségi ház és kert bonyolított és bonyolít le, a nyertes TÁMOP pályázat forrásaiból van finanszírozva.

Október 13. hétfő

14:30 Lelkigondozás – Czagány Gábor

17:00 Verbális barátkozás

Kozma Andi

18:00 Mátrix-beszélgetések

Az időbeosztás

Czagány Gábor

Október 14. kedd

11:00 Általános jogi tanácsadás

dr. Szabó Gabriella

Október 15. szerda

15:00 Nyugdíjas jóga – Szabó Gabi

16:30 Általános jogi tanácsadás

dr. Szabó Gabriella

17:00 Jóga – Pocsai Niki

17:00 Kézműves műhely: Lakásdísz fillérekből II. – Rostás Viktória

Október 16. csütörtök

14:30 Lelkigondozás – Czagány Gábor

16:00 Nyugdíjas jóga – Szabó Gabi

17:00 Avagy, hogyan gazdálkodjunk ökosan a hulladékokkal?

Globalizációs lakossági fórum – Vörös Sándor

17:00 Kézműves műhely: Kavicskaktusz és társai – Czabarka Zsuzsa

17:00 Őszi gardróbfrissítés

Ha diák vagy, hozd be ruhádat és cseréld el!

Október 17. péntek

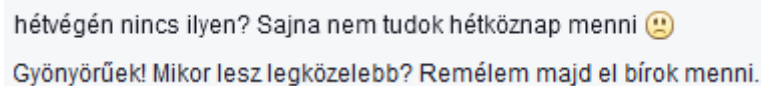
10:00 Baba-Mama Klub: Mozgáskoordináció fejlesztése – Barta Olgi

7. ábra Részlet az októberi programfüzetből

(Szerk.: Bende Csaba)

A közösségi ház és kert sokszínű program kínálattal közelítette meg a közösségépítést. Első ízben kiemelendő, hogy a programok ugyan minden korosztály számára elérhetőek, de ezek sok esetben kor specifikusak, mint például a nyugdíjas jóga, vagy a kézműves programok. A korszpecifikusság nem teszi lehetővé a korosztályok közötti interakciót, de megindíthatja egy adott korcsoport közösségé formálódását. Ezzel szemben a vegyes témákat felölelő programok a legkülönbözőbb embereket vonzhatja a közösségi kertbe és házba. Ez lehetőséget teremt az eltérő életutat bejárt és eltérő élettapasztalattal rendelkező személyek számra az interakcióra, az egyének közötti ismeret cserére és a társadalmi tőke épülésre. Továbbá azt is kiemelném, hogy a programok háttérében egy tudatos környezetbarát és egészségmegőrző gondolkodásmód áll. A szervezet tehát olyan értékeket és információt közvetít a programokon résztvevők számára, amelyek a modern világ alapkövei.

A közösségi ház és kert koordinátora felől érdeklődtem a programok utáni visszajelzésekről. Erről egyelőre konkrétat nem tudott mondani, ugyanis a kutatásomat követően fognak majd egy kérdőíves felmérésre sort keríteni a kertészek és a látogatók között. Annyit mégis megtudtam tőle, hogy mind a kertészek és mind a kertészetben részt nem vevő helyi lakosság szívesen járnak a helyi programokra. A programokon résztvevő lakosok létszáma változó, az egészséges életmódot terjesztő szabadtéri foglalkozások a helyi fiatalok körében népszerűek. A kert koordinátora szerint épp ez az a korosztály, akik számára nem áll rendelkezésre elegendő szabadtéri kikapcsolódási lehetőség. Aktív szabadidő eltöltésre szolgáló létesítmény nem található a környéken egy nemrég felújított játszótéren és gördeszka pályán kívül. Ennek hiányában a közösségi ház kiemelten fontosnak találja a fiatalok bevonását és foglalkoztatását. A Megálló közösségi kert és ház facebook oldalán található képek alapján egyértelműen elmondható, hogy a visszajelzések pozitívak (8. ábra).

hétfőigén nincs ilyen? Sajna nem tudok hétköznap menni 😞
Gyönyörűek! Mikor lesz legközelebb? Remélem majd el bírok menni.

8. ábra Pozitív visszajelzések a programokról
(Forrás: Megálló - Tarján felett az ég, Facebook oldal)

A közösségi kertet művelő kertészek számára a közösségi ház külön programokat is szervez, melyek egy részét a közösségi ház támogatásából finanszíroznak, mint például a kertészkedéssel kapcsolatos előadások. Vannak olyan programok, amelyek már a közösség alulról induló szerveződésének jegyeit mutatja, hiszen a kertészeti közösség szervezi meg ezeket a programokat a kert koordinátorának segítségével. Ilyen például a raklapokból kerti ülőbútorok készítése, madárijesztő készítése, vagy egy nyári lecsófőzés és a közös sütögetés is (9. ábra).

9. ábra A közös madárijesztő készítés eredménye
(Forrás: saját felvétel)

A kertészek által és számára szervezett programok a közösség megszilárdítása felé hatnak, de mint minden más közösségben itt is jelen vannak a belső konfliktusok. A kert koordinátora ezzel kapcsolatban a következőket mondta:

„Rosta Gábor (a magyarországi közösségi kertek egyik úttörő szereplője)... szerint legalább egy- másfél év kell ahhoz, hogy összerázódjanak, hogy az esetleges konfliktusok elcsituljanak, lecsiszolódnak. Csak emberek vagyunk, már az elején voltak konfliktus helyzetek, de szerintem ezt megoldják, vagy mi itt vagyunk egyesültként a háttérbe.” (Ú.A. a közösségi kert koordinátora)”

Tehát a kert koordinátora alapvetően azon az állásponton van, hogy a kertészeti közösség belső problémáit maguknak a kertészeknek kell megoldani, de ha látja, hogy az ő segítségére is szükség lehet, akkor beavatkozik. A problémák kezelésében nagy segítséget nyújt a interjúrészletben is megnevezett Rosta Gábor, és könyve, amely részletes útmutatást tartalmaz a közösségi kert koordinátorai számára a belső konfliktusok kezeléséről.

Ebben a fejezetben megismerhettük, hogy a közösségi kert és ház programjai miként hatnak a helyi közösségre, milyen korcsoportokat szólít meg és milyenek a visszajelzések a különböző programokról.

6.5. A kertészek közössége

Az előzőekben részleteztem a Megálló közösségi kert és közösségi ház hatásait a helyi társadalomra és a kertészek közösségére. A következőkben a kertészekkel készített interjúk alapján fogom bemutatni a kertészek közösségét.

Az első szempont, amely jelentősen befolyásolja a kert közösségéhez való tartozást a szakirodalom és véleményem szerint a kert látogatásának gyakorisága. A szakirodalom rámutat, hogy ez alapvető hatással van a kertészek közötti interakciók előfordulására, a kapcsolatok elmélyülésére (DARPER 2010). A kertészek válaszaiból kiderült, hogy legtöbbjük napi rendszerességgel járt kertészkedni, amíg tartottak a munkálatok és a szüret. Az őszi beköszöntével sokan heti 2-3 alkalommal tettek látogatást a kertben, de még így is volt, aki azt válaszolta, hogy naponta lejár a kertbe. Az egyik új kertész még októberben is rendszeresen járt kertészkedni:

„Októberben vettem át a kertet, mert valaki elköltözött. Mivel várólistás voltam, ezért csak azután kaptam meg a kertet, hogy elköltöztek. Átlagosan heti 2-3 alkalommal voltam itt a kertben.” (Gy. R. kertész)

Alapvetően tehát a tavaszi és nyári hónapokban a kertészek szinte mindennap lent voltak kertjükben, amely lehetővé tette köztük a kapcsolatteremtést. Habár a kertészkedés időpontja változó lehet, tekintettel arra, hogy sokuk munkával rendelkezik, a kertészkedésre szánt idő a munka utáni órákra, és a hétvégére esik, s alkalmanként körülbelül 1 órát töltenek a kertben.

A kutatásomban próbáltam választ találni arra, hogy a kertészek közötti kapcsolatok hogyan alakultak a kezdetektől. Ugyan a kert koordinátora felhívta figyelmemet arra, hogy egy jól működő kertészeti közösség kialakulásához nagyjából egy, vagy másfél évre van szükség, mégis érdemes a kérdéssel foglalkozni. A kertészek tapasztalatai vegyesnek mondhatók. Volt, aki alapvetően elégedett volt a kertészek közötti kapcsolattal, és szerinte jól alakultak a kapcsolatok, szinte baráti jellegűek. Erre az egyik interjú alanytól hoznék példát:

„Nagyon jól. Szerintem egy nagyon jó kis baráti társaság jött létre...” (H. H. kertész)

Ennek ellenére a közösségi kertben megfigyelhető volt egy összetartóbb alcsoporthoz való kialakulása. Ahogy az egyik kertész meg is jegyezte, egy kicsit klikkesedtek. Ez az alcsoporthoz

alapvetően a hasonló életkorban lévő kertészek között jött létre, akik nagyjából azonos életkorú kisgyermekesek szülei. Az egyik kisgyermekes anyuka mondta:

„Jól alakult (a kertészek közötti kapcsolat). Mi kisgyerekesek összetartunk, itt találkozgatunk. Úgyhogy jól.” (Cs. T. kertész)

A kertészeti közösségben már eleve a hasonló korú anyukák egy alcsoportot alakítottak ki. Ezzel igazából nincs probléma, hiszen a legtöbb közösségben előbb vagy utóbb elindul egy differenciálódási folyamat a közös attribútumok mentén, amely a kisebb létszámú alcsoportok kialakulását eredményezi (DARPER 2010). Az alcsoportok kialakulása nem feltétlenül hat negatívan az egész közösség működésére. Többek között azért sincs negatív hatással a szubcsoportok kialakulása, mert mint a vizsgált közösségi kert esetében is látható, a kertészek képesek együttműködni és közösen, klikkeken felül megoldani feladatokat. Erre a legjobb példa az, hogy a közösségi kert 12. parcelláját a kertészek közösen művelik. Általánosságban az is elmondható, hogy a kert tisztaságára és rendjére ügyelnek a kertészek, amelyet egyébként a kert közösségbe való bekerülésnél vállaltak. A leggyakrabban elvégzett feladatok között megemlíthető az udvarban a fűnyírás, az őszi időszakban a falevelek összegyűjtése, és a takarítás. De egyszeri összejövetel alkalmával készítették el a sütőgetőhelyet is (10. ábra).

10. ábra A kertészek által közösen kialakított sütőgetőhely a raklapokból készített asztallal és padokkal

(Forrás: Saját felvétel)

A kertészek nem csak saját parcellájukra figyelnek, hanem a másikéra is. Szükség esetén egymásnak besegítenek, öntöznek, locsolnak, megtisztítják a kártevőktől és a beérett zöldségeket leszedik. Ez teszi a közösségi kert kertészeit egy közösséggé, az odafigyelés és a felelősségtudat (DARPER 2010). Az egyik kertész említette meg, hogy míg egyikük oda volt nyaralni, addig a többi kertész gondozta a távol lévő társuk parcelláját. Láthatjuk tehát, hogy a kertészek között egyfajta bizalom is kiépült, hiszen a saját maguk által gondozott és ápolt növényeiket rábízták egymásra.

A közösségi kerten túl azonban nem sokan találkoznak. A fiatal gyermekes anyukák említették, hogy ők a kerten kívül is találkoznak egymással. A kertészek többsége tehát csupán a közösségi kertben találkozik, mint az egyik kertész említette:

„Nem (találkozunk a kerten kívül), mert itt találkozunk.” (N. K. kertész)

Ugyan a kertészek egyrésze nem találkozik a kerten kívül, de ennek az az oka, hogy a kertészek a kertet használják közösségi térként. A kertben rendszeresen összefutnak egymással, és a közösségi ház által kínált programokon szintén találkozhatnak. Így nincs igény arra, hogy a programokon felül még egymással találkozzanak egy másik helyen.

Ezt támasztja alá az, hogy a kertészek legtöbbször rendszeresen jár a közösségi házban megszervezett programokra. A programok egyébként ebben az esetben a fiatal gyermekes anyukáknak, szülőknek kedveznek, hiszen a legtöbb foglalkozást az ő részükre nyújt a közösségi ház. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy a kisgyermekesek között erősebb kötelék alakult ki. Az idősebb korúak közül az egyik kertész azt is megemlítette, hogy életkora végett már nehezebb esik a programokra eljárni és örül, ha a kert művelésre van ereje.

Kutatásomból kiderült, hogy a kertészek számára fontos az, hogy egy közösséghez tartozhassanak. A legtöbb kertész hangsúlyozta, hogy azért választotta a közösségi kertet, hogy egy közösséghez tartozhasson. Sokuk említette, hogy mivel nem szegediek, szerettek volna több embert megismerni a városban. Tehát a kertészek a társadalmi kapcsolataik szélesítésére használták fel a kertet. Erre példát az egyik kertésztől hoznák:

„Mi egyetemre kerültünk ide, itt senkink nincs a rokonságból. S főleg mióta megszületett a kicsi azóta egyre jobban hiányoznak a rokonok, és itt örülök, hogy közösségben lehetek.” (H-F. H. kertész)

Tehát a megszakadó vagy térben távoli rokoni kapcsolatok is egy olyan igényt generáltak, amely a kertészeket arra motiválta, hogy egy közösséghez csatlakozzanak. Ezt az igényüket valószínűleg tovább fokozta, hogy a megkérdezett 7 kertészből csupán egy volt tagja valamilyen civil szervezetnek, egyesületnek vagy klubnak. Tehát a kertészek korábban passzívak voltak a helyi civil szférában, míg a közösségi kertnek sikerült őket mozgósítani, és ma már egy működő kertészeti közösségnek a tagjai.

6.6. A kertészkedés hatása a kertészekre

A közösségi kertek kertészekre gyakorolt hatásait már a szakirodalmi áttekintés fejezetében leírtam. Ez alapján elmondható, hogy a kertek számos pozitív hatást gyakorolnak a kertészekre. Javítják a kertészek egészségügyi állapotát, a mozgás és a megtermelt élelmiszer révén. Mentális egészségüket is fenntartja, mint a közösségben eltöltött idő révén és a növények fejlődését látva. Habár kutatásom elsődleges célja a közösség működésének feltárása volt, a kertészek saját magukon tapasztalt pozitív hatásokat is vizsgáltam. A szegedi közösségi kertben elvégzett interjúk felmérésben egy átfogó kérdés elemzésével tártam fel a kertészekre gyakorolt hatásokat. E kérdés a kertészek egészségügyi állapotára és közérzetükön tapasztalt változására vonatkozott. A következőkben az interjúk kutatásában kapott válaszokat fogom bemutatni és elemezni.

A kertészkedés egészségügyi állapot javító hatásaival a kertészek kevésbé voltak tisztában. Ennek ellenére valamennyien, ha egy kicsit bizonytalanul is a kertészkedéssel járó mozgást, a panellakáson kívül eltöltött szabadidőt, és a saját maguk által termesztett zöldségek elfogyasztását említették meg a jótékony hatások között. Ezek a válaszok nagyjából megegyeznek a szakirodalmi áttekintésben feltárt eredményekkel. A kertészek között tipikusnak nevezhető válaszok a következők:

„Igen, folyton le akartam ide jönni kertészkedni, és el voltam keseredve ha nem jöhettam. És az hogy a panelban ne egyedül legyek. Kimozdít otthonról...” (K.I. kertész)

„Lefoglalt, nem agyalok bent a panelban. Munka után felfrissülök idekint. Volt, hogy már reggel 6 kor kint voltam.” (Sz. Zs. kertész)

„Jól esik kijönni a szabadba, mert a panelban bent nem érzem jól magam.” (K.A. kertész)

A válaszokból kiderül az, hogy a kertészkedést egy olyan szabadidős tevékenységként értelmezik, amely segít magukat szellemileg és lelkiileg felfrissíteni, valamint kikapcsolódni otthonról. A gyakran csak 40-50 m² alapterületű panellakásokban igazi kikapcsolódást nyújtó szabadidős tevékenység végzésére nincs lehetőség. Ennek következtében nagy igény mutatkozik a lakáson kívül, lehetőleg szabadban elvégezhető tevékenységekre. A kertészkedés révén épp ezt a szabadidő eltöltési hiányt sikerült a kertészeknek pótolniuk. Maga a kertészkedés egyfajta kikapcsolódási forma a kertészek számára, amely nem csak, hogy javítja a kertészek közérzetét, hanem rekreációs hatást is gyakorol rájuk. Mint ahogyan az első idézett válaszban látszik, a kertészkedés elmaradása következtében egy hiányérzet jelenik meg a kertészekben.

További észrevételeim, hogy a kertészkedés egy tanulási folyamatot is elindít a kertészekben. Ugyan a legtöbb kertész már korábbi kertészkedési tapasztalattal rendelkezik, mégis többen megemlítették, hogy egymástól illetve saját tapasztalás révén is sok újat tanultak. Tehát a kertészkedés ezzel is hozzájárul a kertészek mentális egészségének megőrzéséhez, a közösség építéshez, a kommunikációs képességek fejlődéséhez és a tapasztalatcseréhez. Emellett a közösségben végzett kertészkedés a kertészek gondolkodás módját is formálja. Erre az egyik interjú alany hívta fel a figyelmem, akitől itt idézek:

„Sok mindent másképp látunk. A kertészkedésben, emberi kapcsolatokban. Utána nézünk interneten, hogy mit hogy kell termesztani...” (Cs.T. kertész)

A kertészek tehát tudatosabban látják maguk körül a világot, a magukban feltett kérdésekre válaszokat kezdenek keresni. Alaposan utána járnak a dolgoknak, és sok esetben az online médiát hívják segítségül. Emellett azt meg kell említeni, hogy ezek olyan kérdések, amelyeket korábban nem tettek, vagy nem volt alkalmuk feltenni. Ennek oka, hogy a legtöbb felvetődött kérdés a kertészkedés tökéletes elsajátítására való szándékot takar, míg más kérdések a közösséghez való tartozás során előállt új helyzetek kezelését hivatott megválaszolni. Tehát a kertészkedés, amit egy teljesen új közegben és egy új módon végeznek, inspirációt nyújt számukra.

Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a kertészkedés javítja a kertészek fizikai állapotát a már szakirodalmi áttekintésben részletezett okokból kifolyólag. Mindamellett, hogy fizikai állapotuk javul, a kertészkedés javítja a kertészek kedélyállapotát is. Szinte mindegyik kertész említette a jobb közérzetet, és az interjúk válaszaiban megragadható a kertészek megváltozott szemléletmódja is.

7. Összegzés

A közösségi kertek szakirodalmát áttekintve két következtetésre jutottam. A magyarországi közösségi kertek mindössze néhány éves múltra tekintenek vissza, mégis igen hasonlóak nyugati társaikhoz. Mintahogy a szegedi Megálló közösségi kert példáján keresztül is bemutattam, a kertészek és a kertészet koordinátorának elsődleges célja egy közösség kiépítése és fenntartása. A kert létrehozásának célja egy közösség létrehozása volt. Ez az amerikai és más nyugat-európai közösségi kertek esetében is megjelenik. Mindazonáltal azt ki kell emelnünk, hogy a nyugati közösségi kertek kialakulását nem csak a közösségek hiánya motiválta, hanem számos egyéb tényező is szerepet játszott benne. Ezek közül meg kell említeni az üresen álló telkek revitalizációját, és ennek révén a törekvést egy szebb és élhetőbb városrész kialakítására, a marginalizálódott csoportok friss zöldség és gyümölcs szükségleteinek biztosítását. Tehát a nyugati világban egy igen összetett motivációs rendszer áll a közösségi kertek megjelenése mögött, amely egyébként sok esetben jelentős állami propaganda is támogatja. Erre jó példa a már idézett washingtoni Fehér Ház kertjének újranyitása, vagy a háborús kertek.

A magyarországi és főként a szegedi közösségi kertek esetében, mint ahogy kutatásom eredményeiből is láthattuk, a közösség építése került előtérbe. A közösség építése mellett nem jelentek meg más társadalmi, gazdasági vagy egyéb okok, amelyek tudatos megoldására hozták volna létre a közösségi kertet. A magyarországi közösségi kertek esetében egyértelműen hangsúlyosabb szerepet kapott a közösség építése, mint a nyugati közösségi kertekben, ennek hagyományosan gyengébb civil részvétellel jellemezhető magyar társadalomban alapvetően nagyobb szerepet is kell adni. A közösségépítés módja sem a hagyományos teljesen bottom-up típusú, a magyar közösségi kertek esetében inkább a top-down szervezet jellemző.

Továbbá érdekes számos magyarországi kert, köztük a Megálló közösségi kert szervezeti háttere is és a működését biztosító források eredete is. A közösségi kert mögé egy már több mint 20 éve működő helyi szervezet állt be, amely szaktudással és kiépített kapcsolatrendszerrel biztosította a közösségi kert létrejöttét és fenntartását. Ebből is az következik, hogy nem bottom up módon, alulról, a helyi közösség által szerveződött meg a kert, hanem egy civil szervezet által. Emellett meg kell említeni azt is, hogy a kert létrejöttét és egy éven keresztüli üzemeltetését pedig egy nyertes TÁMOP pályázat finanszírozta, és

látta el forrásokkal. Az európai uniós finanszírozás tehát szintén egyedülállónak teszi a Megálló közösségi kertet.

Kutatásom során a Megálló kert helyi társadalomra gyakorolt hatásaival is foglalkoztam. A közösségi kert alapvetően hozzá járul a helyi társadalom összetartásának kiépítéséhez, ugyan a programok többsége a helyi közösségi házban vannak szervezve. A kertészek számára külön eseményeket is rendeznek, emellett a kertészek maguknak is szerveznek programokat. Ennek következtében a kertészetben egy összetartó közösség alakult ki, míg a helyi társadalom egyébként passzívnak mondható egyéneit is megtudta szólítani a Megálló sokrétű programjaival.

Eredményeim alátámasztják és megegyeznek a közösségi kertek nemzetközi szakirodalmában megjelenő kutatások eredményeivel. A magyarországi közösségi kertek lényegesen nem különböznek a nyugat-európai illetve amerikai közösségi kertektől, habár azt fontos megemlíteni, hogy mindegyik kert, illetve kert típus kizárólag csak a saját kontextusában értelmezhető, vagyis egyedi. A magyarországi közösségi kertek esetében egy közös jellemző, és a nyugatiaktól megkülönböztető jegy az, hogy a kertek létrehozását nem egy helyi civil csoport indítja el, hanem fentről egy szervezet. A nyugati irodalomban feltárt kertészkedésből fakadó pozitív hatásokat a szegedi példa esetében is lehet tapasztalni.

Felhasznált irodalom:

- ALAIMO, K., PACKNETT, E., MILES, R., ÉS KRUGER, D. (2007): Fruit and vegetable intake among urban gardeners. In: *Journal of Nutrition Education and Behavior* 40 (2), 94-101.p.
- ALAIMO, K. (2010): Community gardening, neighborhood meetings and social capital. In: *Journal of Community Psychology* (38), 497-514. p.
- ARMSTRONG, D. (2000): Survey of community gardens in upstate New York community gardens. In: *Health and Place* (6), 319-327.p.
- AGUSTINA, I. ÉS BEILIN, R. (2012): Community gardens: Space for interaction and adaption. In: *Procedia*.
- BASSETT, T.J., (1979): Vacant lot cultivation: community gardening in America, 1893–1978. Unpublished Master's Thesis, University of California, Berkeley
- BLAIR, D. (2009): The child in the garden: An evaluative review of the benefits of school gardening. In: *Journal of Environmental Education* (40), 15–38. p.
- BLAIR, D., GIESECKE, C., SHERMAN, S., (1991): A dietary, social and economic evaluation of the Philadelphia Urban Gardening Project. In: *J. Nutrition Education* (23), 161-167. p
- BOROS L. (2010): Posztstrukturalista elméletek: kihívások és lehetőségek a településföldrajz számára. In: Csapó T. - Kocsis Zs. szerk: A településföldrajz aktuális kérdései. VI. Településföldrajzi Konferencia. Savaria University Press, Szombathely. pp. 392-405.
- BRYLD, E. (2003): Potentials, problems, and policy implications for urban agriculture in developing countries. In: *Agriculture and Human Values* (1) 79-86. p.
- CAMPBELL, M., (2004). Building a common table: the role for planning in community food systems. *Journal of Planning Education & Research*, 341–355. p.
- CZEGLÉDY Á., HORVÁTH D. (2007): Élő udvar avatás a Magdolna Negyedben. In: *Ingatlan és Befektetés X évf.* 11. szám 2007.05.31.
- CLEMENT, M., (2010): Urbanization and the natural environment: an environmental sociological review and synthesis. In: *Organization & Environment* (23), 291.
- CORRIGAN, M. P. (2011): Growing what you eat: developing community gardens in Baltimore. In: *Applied Geography* (31), 1232-1241. p.
- DARPER, C., FREEDMAN, D. (2010): Review and Analysis of the Benefits, Purposes, and Motivations Associated with Community Gardening in the United States. In: *Journal of Community Pracice* (18), 458–492. p.
- DWUA (2014): Demographia World Urban Areas. 10th edition
- DEMURO, F., (2012): The right to food and urban agriculture. A critical review of the struggle for the right to food. The case of the city of Kampala. In: *Cahiers Thématiques* (11), 165–174.
- DRESCHER, A.W., R.J. HOLMER, ÉS D.L. IAQUINTA (2006): Urban homegardens and allotment gardens for sustainable livelihoods: Management strategies and institutional environments. In *Tropical homegardens: A time-tested example of sustainable agroforestry*, ed. B.M. Kumar, and P.K.R. Nair, 317–338. Dordrecht: Springer.
- DUBOST, F., (1997): Les Jardins Ordinaires. L'Harmattan, Paris.
- ERNWIN, M. (2014): Framing urban gardening and agriculture. In: *Geoforum* (56), 77-86. p.
- FAUREST K. (2007): A környezet fenntartható revitalizációja közösségi kertek révén. In: Alföldi Gy. – Kovács Z.: Városi Zöld Könyv: Kulcs a fenntartható városhoz. Budapest: ÉTK ; MTA FKI ; Rév8 Zrt, 2007. 195 p.
- FIRTH, C., MAYE, D., PEARSON, D., (2011): Developing “community” in community gardens. In: *Local Environment* 16 (6), 555–568. p.
- FLACCUS, G. (2009). Recession gardens sprouting up. *The Washington Times*. A lap forrása: <http://www.washingtontimes.com/news/2009/mar/17/recession-gardens-sprouting-up/>

- FÓRIÁN, S., HAGYMÁSSY, Z. (2009): Zöld felületek szerepe az urbanizált környezetben. In: *Debreceni Műszaki Közlemények* (1), 43-52. p.
- GHOSE, R. ÉS PETTYGROVE, M. (2014): Actors and networks in community garden development. In: *Geoforum* (53), 93-103. p.
- GREWAL, S. S. ÉS GREWAL, P. S. (2012): Can cities be self-reliant in food? In: *Cities* (29), 1-11. p.
- GUIART, D., PICKERING, K., BYRNE J., (2012): Past results and future directions in urban and community gardens research. In: *Urban forestry and urban greening* (11), 364-373. p.
- GYÁNI G. (2008): Budapest – túl jön és rosszon. A nagyvárosi múlt, mint tapasztalat. Budapest, Napvilág Kiadó
- HAMPWAYE, G., NEL, E., ROGERSON, C.M., (2007): Urban agriculture as local initiative in Lusaka, Zambia. In: *Environmental Planning C: Government Policy* 25 (4), 553–572. p.
- HARVEY, D. (2009): *Social Justice and the City*. University of Georgia Press
- HARVEY, D. (2012): *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. Verso, London - New York
- HERCZEG Á. (2013): Kiskert - Közösségi kert. In: *Országépítő* 2013 (2), 44. p.
- J. JACOBS (1961): *The Death and Life of Great American Cities*. New York, Random House.
- KINGSLEY, J.Y., TOWNSEND, M., (2006): ‘Dig In’ to social capital: community gardens as mechanisms for growing urban social connectedness. In: *Urban Policy and Research*, 24 (4), 525–537. p.
- KOVÁCS, T. (2013): A városi közösségi kertek megjelenése Magyarországon. In: *A falu* (1) 49-61. p.
- KOVÁCS Z. (2009): Az urbanizáció keresztútja Kelet-Közép-Európában. In: *Változó Föld, változó társadalom, változó ismeretszerzés*. 460. pp. 44-51.
- KOVÁCS Z. (2013): *Népesség és településföldrajz*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, p. 239.
- KURTZ, H., (2001): Differentiating multiple meanings of garden and community. In: *Urban Geography* 22 (7), 656–670. p.
- LAWSON, L., (2005): *City Bountiful; A Century of Community Gardening in America*. University of California Press, Berkeley.
- LEFEBVRE, H. (1991): *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.
- LELOVICS, E. - GÁL, T. - UNGER, J. (2014): A városi beépítettség felszínközeli légrétegre gyakorolt hatásának elemzése Szeged térségében. In: Cserny Tibor, Kovács-Pálffy Péter, Krivánné Horváth Ágnes (szerk.) HUNGEO 2014 Magyar Földtudományi szakemberek XII. találkozója: Magyar felfedezők és kutatók a természeti erőforrások hasznosításáért: cikkgyűjtemény. Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2014.08.20-2014.08.24. Budapest: Magyarhoni Földtani Társulat, 2014. pp. 271-275.
- LINN, K., (2007): *Building commons and community*. Oakland, USA: New Village Press.
- MENDÖL T. (1963): *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 567 p.
- MORRIS, J., NEUSTADTER, A., ZIDENBERG-CHERR, S., (2001): First-grade gardeners more likely to taste vegetables. In: *California Agriculture* (55), 43–46. p.
- MOSKOW, A. (1999): Havana’s self-provision gardens. In: *Environment & Urbanization* (11), 127–134. p.
- NILSEN, M. (2014): *The working man’s green space: Allotment gardens in England, France, and Germany 1870–1919*. Charlottesville: University of Virginia Press
- NIWA, N., (2009): La nature en ville peut-elle être agricole? De la Suisse au Japon. *Urbia* (8), 103–126. p.
- PUDUP, M. B. (2008): It takes a garden: cultivating citizen-subjects in organized garden projects. In: *Geoforum* 39 (3), 1228-1240. p.
- RADÓ D. (1983): *Városok zöld szigetei; ÉTK, Építésügyi Tájékoztatási Központ; Budapest; 1983*
- RADÓ D. (2001): *A növényzet szerepe a környezetvédelemben. Zöld Érdek Alapítvány – Levegő Munkacsoport. Budapest, 2001*
- ROSTA G. (2009): *A városi tanya - szemléletváltás a válság idején*. Leviter Kiadó, Budapest

- ROSTA G. (2013): Községi kertek - szomszédsági közösségek, városi mezőgazdaság. Városi Kertek Egyesület, Budapest
- SALAZAR, D., (2012): Social organization for urban agriculture in Bogotá: the struggle for food sovereignty in the context of food crisis and climate. In: *Cahiers Thématiques* (11), 175–186. p.
- SALOMON-CAVIN, J., (2012): Entre ville stérile et ville fertile, l'émergence de l'agriculture urbaine en Suisse. In: *Environnement Urbain/Urban Environment* (6), 17–31. p.
- STAEHEL, L. A., MITCHELL, D., GIBSON, K. (2002): Conflicting rights to the city in New York's community gardens. In: *GeoJournal* (58), 197-205. p.
- STOTTLEMYER, J., (2012): Towards a vision of metropolitan agriculture. In: *Cahiers Thématiques* (11), 37–46.
- SUTTER, J. D. (2009, APRIL 1). Recession gardens trim grocery bills, teach lessons. CNN Living. Lap forrása: http://articles.cnn.com/2009-04-01/living/recession.garden_1_national-gardening-association-recession-gardens-gardening-industry?_s=PM:LIVING
- SZOLNOKI ZS. (2014): Nehézfémek környezeti viselkedése antropogén hatásokra módosult kerti talajokban, Szeged példáján. Doktori értekezés.
- TANAKA, L., M.E. KRASNY (2004): Culturing community development, neighborhood open space, and civic agriculture: The case of Latino community gardens in New York City. *Agriculture and Human Values* (21): 399–412
- UNFPA (2007): State of the World Population 2007: Unleashing the Potential of Urban Growth. United Nations Population Fund, NY
- ZENK ET AL (2005): Fruit and vegetable intake in African Americans income and store characteristics. In: *American Journal of Preventive Medicine*, 29 (1):1-9. p.
- WCED (1987): Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common future.

Melléklet:

Interjúrészlet 1:

Bende Csaba, kérdező: „A kertnek létesítésének az ötlete honnan jött?”

Ú.A., a közösségi kert koordinátora: „Ez nem egy saját ötlet volt, hogy egy közösségi ház mellett lehet egy közösségi kertet is üzemelni vagy létre hozni, hanem így írták ki a pályázatot. Országos szinten 4 vagy 5 egyesület nyert ilyen típusú pályázatot. Nem tudom, hogy ők ezt hogyan valósították meg, milyen sikereik vannak, én csak magunkról tudok. Szóval így lehetett rá pályázni. A MASZK egyesület azért pályázott, hogy erősítse a jelenlétét Tarjánban, meg a lakótelepieknek lett kiírva a pályázat, azért hogy a lakótelepi emberek nem is csak hogy kikapcsolódjanak, hanem hogy tudjanak termelni maguknak és ne csak a balkonládára kelljen szorítkozni.”

Bende Csaba: Értem. És a kert működésének elején voltak-e bármilyen nehézségek?

Ú.A.: „Hát eleve nehézséggel indultunk, mert szeretttük volna már márciusban beindítani a kertet, ahogy kezdődik rendesen a gazdasági év, hogy tavasszal veteményezzenek. Szerettük volna ha már márciusban erre lehetőség lett volna a kis ládáknak és a kertészek elkezdhetek volna veteményezni. De ez nem tudott létre jönni, mert itt egy gondozatlan terep volt, a földcseréjét is meg kellett csinálni, nem az egész területen, de az ágyások alatt mindenképpen. Hosszú idő volt az is mire elkészültek az ágyások. Úgyhogy nem tudtak márciusban indulni. Április 27-én tartottuk az első fórumunkat, amit előtte hirdettünk, tehát szórólapokon, interneten hirdettünk, hogy 11 kisparcellára lehet jelentkezni. Ezen a fórumon rögtön jelentkezett is 11 család. És utána még hosszú ideig nem tudtunk elindulni. Utána május következett, amikor már tényleg termelni is kellene, de ez még mindig nem tudott megvalósulni. Több okból is. Egyrészt a tereprendezés miatt, másrészt egy kertész nem tudta elvégezni a munkáját, nem sikerült vele a kooperáció, és július elejére lettek készek a kiskertek, földdel feltöltve. Szinte 2 hét alatt mentek végbe a munkálatok. Nagyon sok munkagép volt itt, sok kézimunkás segített. Tehát 2 hét alatt hoztuk létre azt a terepet, amit 24.-én meg tudtunk nyitni.”

Interjúrészlet 2:

Bende Csaba, kérdező: *„Honnan hallott a közösségi kertről és mi motiválta a csatlakozásra?”*

K.I., kertész: *„Egyik ismerősöm szólt, hogy lesz egy ilyen közösségi kert, és limitált mennyiségű parcella van. Eddig mindig magán házban laktam, most költöztem panelba. Úgyhogy a kert hiányzik. Az unokáméknak sincs kertjük és a játszótéren kívül nincs más lehetőség arra, hogy kint legyen a gyerek a szabadban. Esetleg a vadasparkba mehet ki állatokkal ismerkedni, de arra, hogy a növényekkel megismerkedjen nem nagyon van lehetőség. Szeretném ha a kicsi megtanulná, hogy ezeket a növényeket lehet termesztani is és nem csak a boltban lehet megvásárolni.”*

Bende Csaba, kérdező: *„Értem, és otthon hogyan fogadták az ötletét?”*

K.I., kertész: *„Jól, unokám mindig kérdezte, hogy mikor megyünk a kertbe. Tehát jól fogadták összességében. A kicsi nagyon örült, hogy jöhetett a nagyival.”*

Bende Csaba, kérdező: *„És miért a közösségi kertet választotta és nem a zártkertet?”*

K.I., kertész: *„Mert ahhoz nem elég egy ember. Én nem tudok felvállalni egy egész zártkertet., mert tudom, hogy vagy beveti fűvel az ember, vagy sok munkát befektet ahhoz, hogy zöldséget termesszen. Az abszolút rendszerességet kíván, nincs nyaralás, itt pedig közösen dolgozunk rajta.”*

Bende Csaba, kérdező: *„Értem, és az mennyire volt Önnek fontos, hogy itt közösségben lehet?”*

K.I., kertész: *„Fontos volt, kell az, hogy az ember közösségben lehet. A kertnek az a lényege hogy közösségben legyünk, és a fiatalok megtanulják a munka szeretetét, ismeretét. Hogy tudják, mennyi munka van abban, hogy a tányérra zöldség és gyümölcs kerüljön.”*

Függelék 1.

A tudományos dolgozatom témavezetője Nagy Gyula egyetemi tanársegéd. A dolgozat elkészítése 2014. októbertől és 2014. december vége közé esik, ezt követően csupán a függelékek hozzáadására került sor, a dolgozat végleges lezárásának napján 2015. január 6-án.

Feladatok:

- Hazai és nemzetközi szakirodalom felkutatása és feldolgozása
- Előzetes terepbejárás
- Interjúkérdések elkészítése
- Interjúk felvétele
- Kutatási eredmények leírása, következtetések levonása

Vizsgálati módszerek:

- Elsődleges kutatási módszerek:
Szakirodalom feldolgozása, a közösségi kertek történelmének, hatásainak áttekintése, különös tekintettel a közösségi kertek társadalmi, és közösség-szervező hatásaira.
- Másodlagos kutatási módszerek:
Interjúk kutatás. Az elem szám 8, ebből 7 interjút a kertészekkel és egyet a közösségi kert koordinátorával készítettem el. Az interjú válaszokat diktafonnal rögzítettem, valamint néhány esetben fotókkal dokumentáltam.
A közösségi kert és közösségi ház online honlapjának elemzése háttérinformációk megszerzése céljából.
Terepbejárás során a közösségi kertről fotódokumentáció elvégzése.

Függelék 2.

A mester szakdolgozatom témája az információs társadalom, kutatásom témavezetője Dr. Nagy Gábor egyetemi docens. Mintateruletem Hódmezővásárhely, választásomat az indokolta, hogy a településen számos olyan beruházás zajlott a közelmúltban, amelyek a helyi információs társadalom fejlődéséhez hozzájárulnak. A szakdolgozat jelenlegi munkacíme Hódmezővásárhely információs társadalma. Kutatásom célja a fejlesztések hatásainak, illetve a helyi fiatalok adaptációs képességének vizsgálata.

Kutatási tervemben szerepel az elmúlt évek olyan fejlesztéseinek vizsgálata, amelyek kapcsolódnak illetve kapcsolhatók az információs társadalomhoz. Emellett néhány kiemelt szempont menten feltárom a közepiskolás korú tanulók internet használati szokásait és technikai ellátottságukat – erre a Németh László Gimnáziumban fog sor kerulni - , illetve online kérdőívvel, a hólabda módszer segítségével a már középfoku végzettséggel vagy főiskolai, egyetemi tanulmányokat folytató helyi fiatalokat is bevonom a kutatásba. A közepiskolában három tanulmányaikat befejező és kettő gimnáziumi tanulmányaikat elkezdő osztályok tanulóit fogom lekerdezni, s így az összes lekérdezett várható elemszáma 150 fő lesz. A középfoku végzettségűek köréből pedig nagyjából 100 kérdőívre számítok. A kérdőívezések mellett megvizsgálom a helyi önkormányzat honlapján elérhető tartalmakat, amely alapján az e-government megvalosulását fogom vizsgálni.

Lezárás dátuma: 2015.01.06.